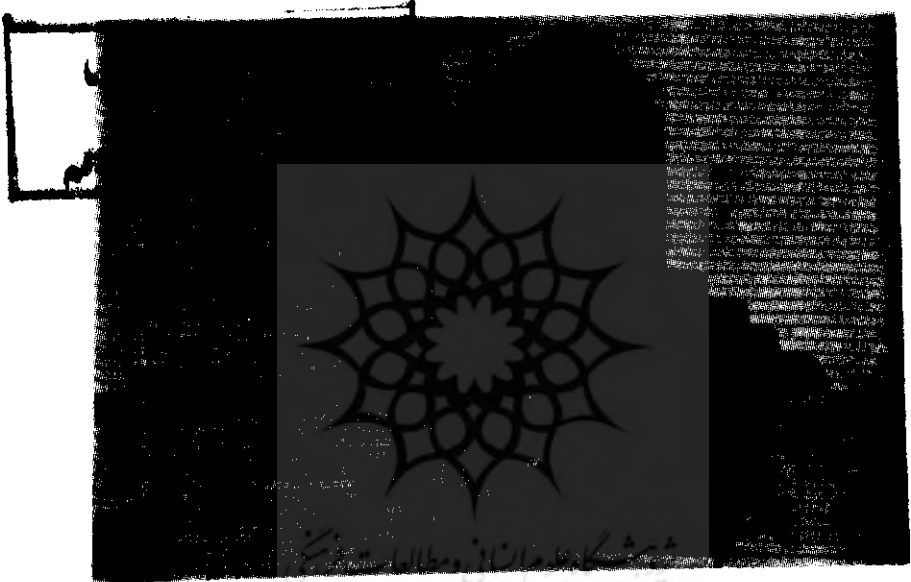

۲۱۹۸
۲۲۴۱
۲۱۴۰
۹۳

۵۲

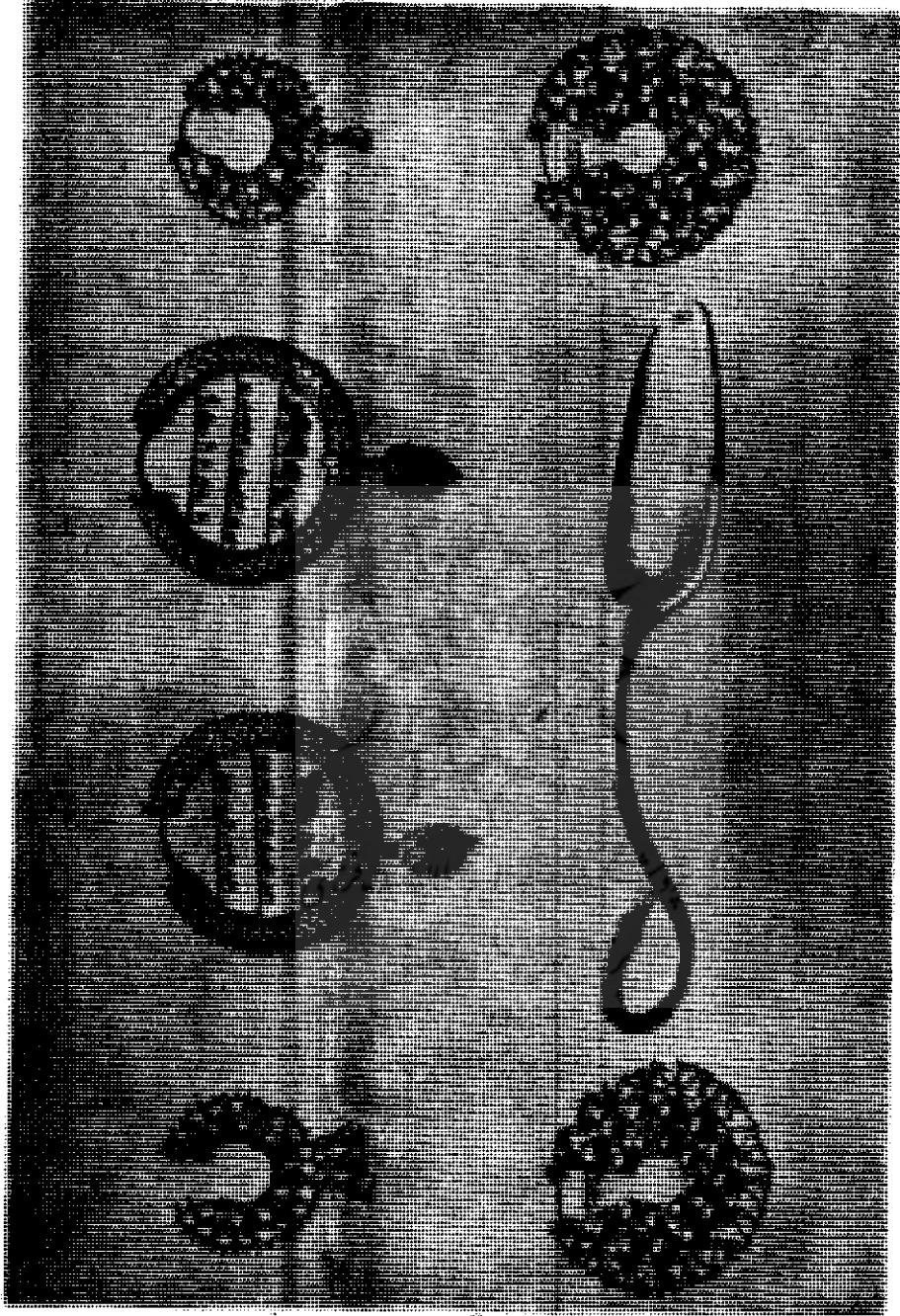
امور باستانشناسی در ایران
کاوش در پاسارگاد
مجلس شورای عالی
وزارت فرهنگ و هنر
مجلس شورای عالی
مجلس شورای عالی
مجلس شورای عالی
مجلس شورای عالی

حفاری پاسارگاد در سال ۱۳۲۹ خورشیدی (۲۵۰۹ ش) توسط
بنگاه علمی تخت جمشید شروع شد و در سال ۱۳۳۱-۲ (۲۵۱۱ و
۲۵۱۲ ش) بقایای کاخ بزرگ کورش از زیر خاک بیرون آمد و در

آرامگاه کوروش کبیر در پاسارگاد (متوفی در ۵۲۹ ق - م)

جوار کاخهای هخامنشی در سالهای بعد حفاریات جالبی انجام گرفت
که ضمن این کاوشها، کاوش سالهای ۱۳۴۱ و ۱۳۴۲ خورشیدی
(۲۵۲۱ و ۲۵۲۲ ش) پروفیسور دیوید استروناخ بود که مقادیر
زیادی از آثار و اشیاء طلائی زمان هخامنشی را به هنر دوستان آثار
دوره هخامنشی ارائه کرد. پاسارگاد قدیمترین و اولین پایتخت
شاهنشاهان هخامنشی بوده است و کورش کبیر آنجا را مقر فرمانروائی
خویش قرار داده و از آنجا به ایران بزرگ آتروز حکومت میکرد است.

گوشواره‌های زرین تزیینی و یک قاشق نقره بادمستای که سر اردک دارد. مکشوفه از حفاری پاسارگاد به‌زیست آقای دیوبند استروناخ

کاوش در نقاط دیگر ایران :

گذشته از مناطقی که آنها را مفصلاً شرح دادیم مناطق دیگری نیز وجود دارد که حفاری و بررسی در آنها انجام گرفته و به علت محدود بودن مقاله نمیتوان همه را بطور کامل شرح داد و ناچار باختصار از آنها نام میبریم.

دشت قزوین :

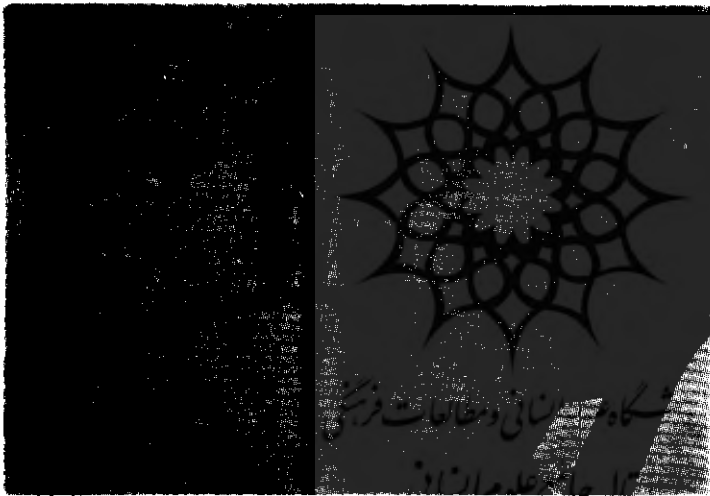
تپه موشلان اسماعیل آباد (بین هشتگرد و کرج) در سالهای ۱۳۳۷ و ۱۳۳۸ خورشیدی (۲۵۱۷ و ۲۵۱۸ شاهنشاهی) به وسیله آقای مهندس علی حاکمی حفاری شد و قدمت تمدن آنجا به هزاره چهارم و پنجم پیش از میلاد میرسد.

جام سفالی با نقش بز اسمعیل آباد
هزاره سوم پیش از میلاد مسیح حفاری آقای
مهندس علی حاکمی

در قره تپه شهریار هم حفاریهای مختصری صورت گرفته تمدن آن قابل مقایسه با اسماعیل آباد است.

در تپه‌های زاغه و قبرستان سگزآباد دشت قزوین در سال ۱۳۴۸ آقای دکتر عزت‌اله نگهبان استاد دانشگاه و رئیس دانشکده ادبیات دانشگاه تهران حفاریهای کاملی انجام داد که مشترکاً از طرف دانشگاه تهران و مرکز باستان‌شناسی ایران همه ساله ادامه یافته است. تمدن این محل نیز مربوط به هزاره سوم و چهارم و دوم پیش از میلاد مسیح است.

کاسه سفالی منقوش از
حفاری سگزآباد دشت قزوین
حفاری آقای دکتر عزت‌اله
نگهبان در سگزآباد

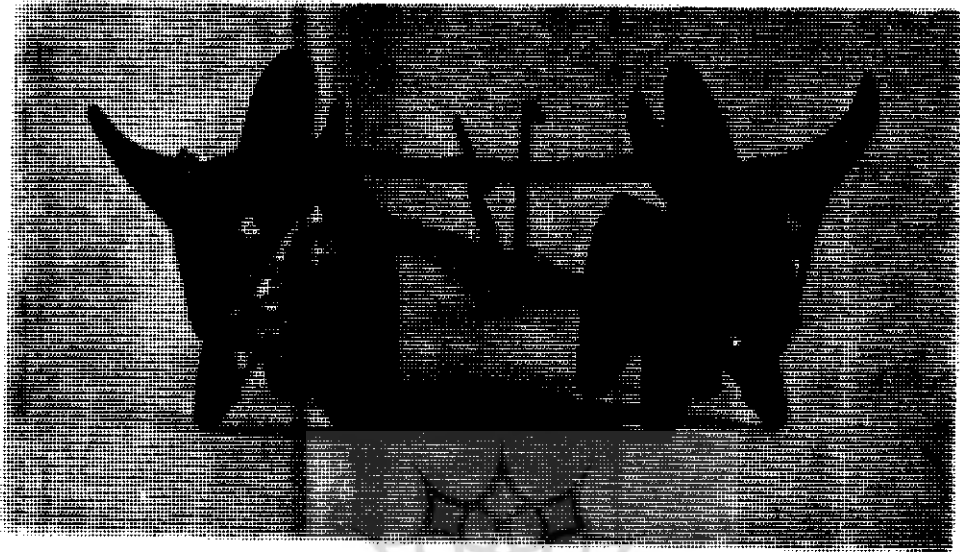
گیلان و مازندران

تپه مارلیک یا چراغعلی تپه نزدیک رودبار قرار گرفته است. از سال ۱۳۳۷ (۲۵۱۷ ش) حفاری این محل به ریاست آقای دکتر عزت‌اله نگهبان آغاز گردید و مدت ۲ سال طول کشید و تعدادی از نفیس‌ترین اشیاء زرین و سیمین از گورهای این منطقه بدست آمد که متعلق به هزاره اول و اواخر هزاره دوم پیش از میلاد مسیح است.

مجسمه‌های ممو سفالی که در حفاری مارلیک بوسیدله آقای دکتر نگهبان کشف شده است.
(۹۰۰-۱۴۰۰ قی - ۲)

گماو آهن مکشوفه از تپه مارلیک حفاری آقای دکتر عزت‌اله
تگهبان (۹۰۰ - ۱۲۰۰ ق - م)

در استان گیلان در منطقه‌های کلورز و جوبن و شمام آقای مهندس حاکمی مدت ۵ سال حفاری کرد و تعدادی از نفیس‌ترین آثار زر و مفرغ و سفال و شیشه‌ای را از کاوشهای خود بدست آورد که بیشتر آنها متعلق به هزاره اول و دوم پیش از میلاد است. و همچنین در قسمتهای جنوبی گیلان در منطقه‌های املش و عمارلو و دیلمان در پنجاه سال اخیر حفاریهای متعدد تجارتي انجام شده است که نمونه‌هایی از بهترین اشیاء زرین و سیمین مربوط به هزاره‌های اول و دوم پیش از میلاد از آنجا کشف گردیده است.

آقای مهندس علی حاکمی
مشغول عکسبرداری از قبور
مکشوفه گلورز (روستم آباد)
نسزدیک رودسار است .
سرکارگرها ایستاده اند تا
کلوعکسبرداری پایان پذیرد
و مشغول حفاری گردند .
تمن گلورز متعلق به هزاره
اول پیش از میلاد میباشد .

دو سر شیر از طلا که متعلق به دوره هخامنشی
است و از عمارلو گیلان پیدا شده است .

در کلار دشت مازندران در سال ۱۳۱۸ (۲۴۹۸ ش) ضمن احداث کاخ بیلاقی خاندان پهلوی مقداری آثار سفالین و مفرغی و سیمین و زرین پدیدار شد و به فرمان اعلیحضرت فقید رضا شاه کبیر اشیاء زرین آنجا را به بانک ملی ایران تسلیم کردند و بعداً بفرمان شاهنشاه آریامهر در مقابل هموزن آنها به بانک ملی طلا داده شد و آنها را برای تماشا و نگهداری در تالار گنجینه موزه ایران باستان قرار دادند.

در شاه تپه گرگان آقای پروفیسور آرن سوئدی کاوش کرد و در تپه سنگ چنماق ۷ کیلومتری شاهرود پروفیسور ماسودا ژاپنی در سه فصل در سالهای ۵۰ و ۵۲ و ۵۴ (۲۵۳۰ و ۲۵۳۲ و ۲۵۳۴) حفاری کرد و آثار تمدن جالبی نمایان گردید.

درویرانه‌های جرجان از زمستان ۱۳۴۹ (۲۵۲۹ ش) حفاری‌های وسیعی به ریاست دکتر محمدیوسف کیانی و معاونت نگارنده شروع شد که همه ساله این حفاری ادامه پیدا کرده است. این کاوش مقدار زیادی از نکته‌های مبهم تمدنهای دوران اسلامی آن محل را روشن ساخته است. ضمن حفاری جرجان هیئت کاوش در دشت حلقه موفق به کشف يك فلعه بزرگ دوران اشکانی و ساسانی گردیده است. ادامه کاوش در این محل نتایج قابل ملاحظه‌ای ببار خواهد آورد.

در استان فارس (جلگه مرودشت) درملیان آقای ویلیام سامنر از طرف دانشگاه ایالت اوهایو چند فصل حفاری کرد و آثار تمدن مهم قدیمی در آن یافت.

در جلیان نزدیک فسا آقای فریدون توللی کاوشهایی انجام داد و به آثار و تمدنهایی مربوط به هزاره سوم پیش از میلاد دست یافت.

در بیشابور نزدیک کازرون فارس ابتدا پروفیسور گیرشمن کاوش نمود و سپس آقای علی اکبر سرفراز از سال ۱۳۴۷ (۲۵۲۷ ش)

بازدید وزیر فرهنگ و هنر از حفاری نیشابور در اولین فصل کاوش هیئت علمی ایرانی سال ۴۵۴۷ شاهنشاهی آقای دکتر علی‌اکبر سرفراز رئیس هیئت حفاری توضیحات لازم را به عرض می‌رسانند .

روش کاوشگاه مدرسه فیه فی

نقش زنی در روی قطعات موزائیک از کاخ ساسانی نیشابور که فعلا در موزه ایران باستان است .

دنباله کاوشهای او را گرفت و کاخ شاپور اول ساسانی از زیر خاک بیرون آمد. این حفاری نیز همه ساله ادامه دارد و روشنگر تمدن بزرگ ساسانی است.

در برازجان هم در سال ۱۳۵۰ (۲۵۳۰ ش) حفاری جالبی توسط هیئت علمی ایرانی کاوشهای بیشابور انجام گرفت و تعدادی از ستونهای سنگی دوره هخامنشی از دل خاک بیرون آمد.

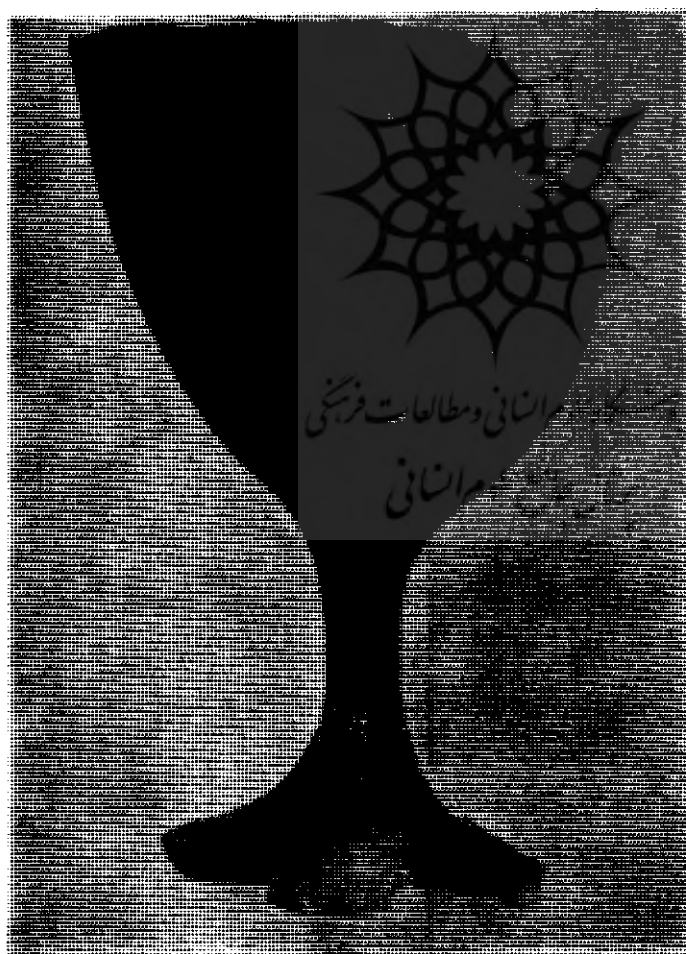
در بندر سیراف (طاهری) کاوشهای مفصل و جالبی توسط هیئت مشترک ایران و انگلیس بریاست دکتر دیوید و ایت هوس در ۸ موسم مداوم انجام گرفت. این هیئت توانست آثار اسلامی بسیار

منظره‌ای از حفاری
سیراف یا بندر طاهری که يك
مسجد و يك حمام عمومی و
چندین مغازه و خانه در اطراف
آن را میبینیم. قسمتی از
مسجد به زیر آب فرو رفته
است. عکس از حفاری سال
۲۵۲۹ شاهنشاهی دکتر
ویت هوس باستان‌شناس
انگلیسی

جالبی را از زیر خاک بیرون آورد. نتیجهٔ ۸ موسم حفاری این هیئت همه ساله در مجلات مختلف اروپا بویژه مجلهٔ ایران که بزبان انگلیسی در لندن از طرف انستیتو فرهنگی ایران و انگلیس به مدیریت پروفیسور دیوید استروناخ چاپ میشود بنظر همگان رسیده است گذشته از نوشته‌های متعدد وایت هوس، کتابی نیز با نام (سیراف یا بندر طاهری) بقلم نگارنده این مقاله در ۷۰۰ صفحه از طرف انجمن آثار ملی بچاپ رسیده است.

در استان آذربایجان شرقی و غربی و کردستان و کرمانشاهان و

سازگاری چوبی که در حفاری گرمی اردبیل یافت شده است مربوط به دوره اشکانیان حفاری آقای سیفاله کامبخش فرد .

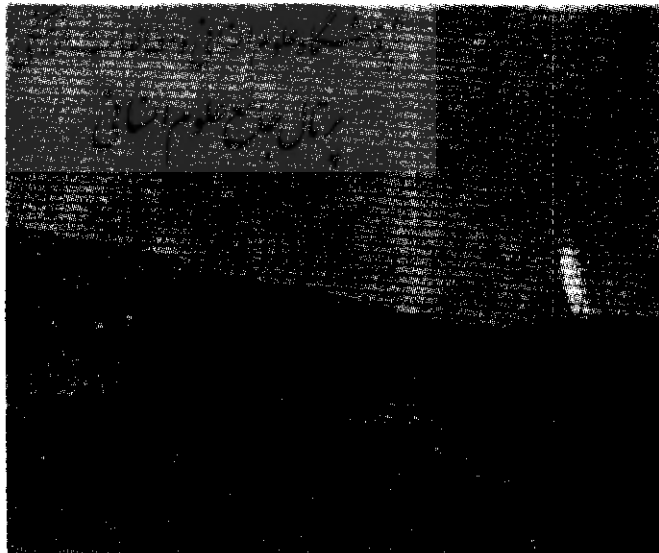
همدان بسته‌گرفته‌گرفته حفاریها و بررسیهای در ظرف پنجاه سال اخیر انجام گرفته است که همه آنها با موفقیت قسمتی از تاریکیمهای تاریخ را روشن کرده مثلا در گرمی اردبیل آثاری از تمدن دوره اشکانیان توسط آقای سیف‌اله کامبخش فرد پدیدار شده و در ارك علیشاه بهنگام تعمیر حفاری جالبی توسط آقای علی‌اکبر سرفراز انجام گرفته است .

در بسطام ماکو حفاری چندین ساله‌ای توسط آقای دکتر ولفرام کلایس باستان شناس آلمانی انجام یافته و در هفت وان شاهپور آقای چارلز بورنی از طرف دانشگاه منچستر توانست آثار تمدن درخشانی را نمایان کند و در کردلر تپه نزدیک دریاچه رضائیه توسط هیئت مشترک ایران و اطریش تا کنون سه موسم حفاری بعمل آمده است. در تپه‌های حاج‌فیروز و سه‌گردان نزدیک نقده زیر نظر دکتر دایسون خانم مری‌ویت و دکتر آسکر حفاری جالبی انجام داده‌اند. در گوی تپه رضائیه کاوشهای مختصری انجام گرفته است و در تخت سلیمان نزدیک تکاب آقای رودلف ناومان از طرف مؤسسه باستان شناسی آلمان مدت ۱۰ سال حفاری کرده و در ماهی دشت کرمانشاهان آقای لوئیس لوین از طرف موزه شاهی اونتاریو بررسیهای جالبی انجام داده است. در گنج دره بیستون آقای دکتر اسمیت از طرف دانشگاه تورینتو کانادا در سالهای ۴۴-۴۶-۴۸-۵۰ و ۵۳ (۲۵۲۴-۲۵۲۶) ۲۵۲۸-۲۵۳۰-۲۵۳۳ ش) کاوشهای مفصلی کرده است. در قلعه یزدگرد بین سرپل ذهاب و کردند توسط ادوارد کیل از طرف موزه اونتاریو بررسیهای قابل توجهی صورت گرفته و آثاری از تمدن ساسانی را نمودار ساخته است. در هلیلان کرمانشاه بررسیهای مفصلی توسط آقای مورتنسن شخصیت روحانی مسیحی از طرف دانشگاه آروس دانمارک انجام گرفته است. در طاق بستان بوسیله کامبخش فرد کاوشهای انجام شده و خمره‌های زمان پارتی و ساسانی کشف گردیده است .

در کنگاور يك هیئت علمی ایرانی بریاست آقای سیف‌اله کامبخش فرد از سال ۱۳۴۷ (۲۵۲۷ ش) مشغول کار شده و توانسته است ستونهای متعدد و دیوارهای قطور دوران اشکانی را از زیر ویرانه‌های معبد آناهیتا بیرون بکشد و اسرار نهفته دوران گذشته را روشن سازد .

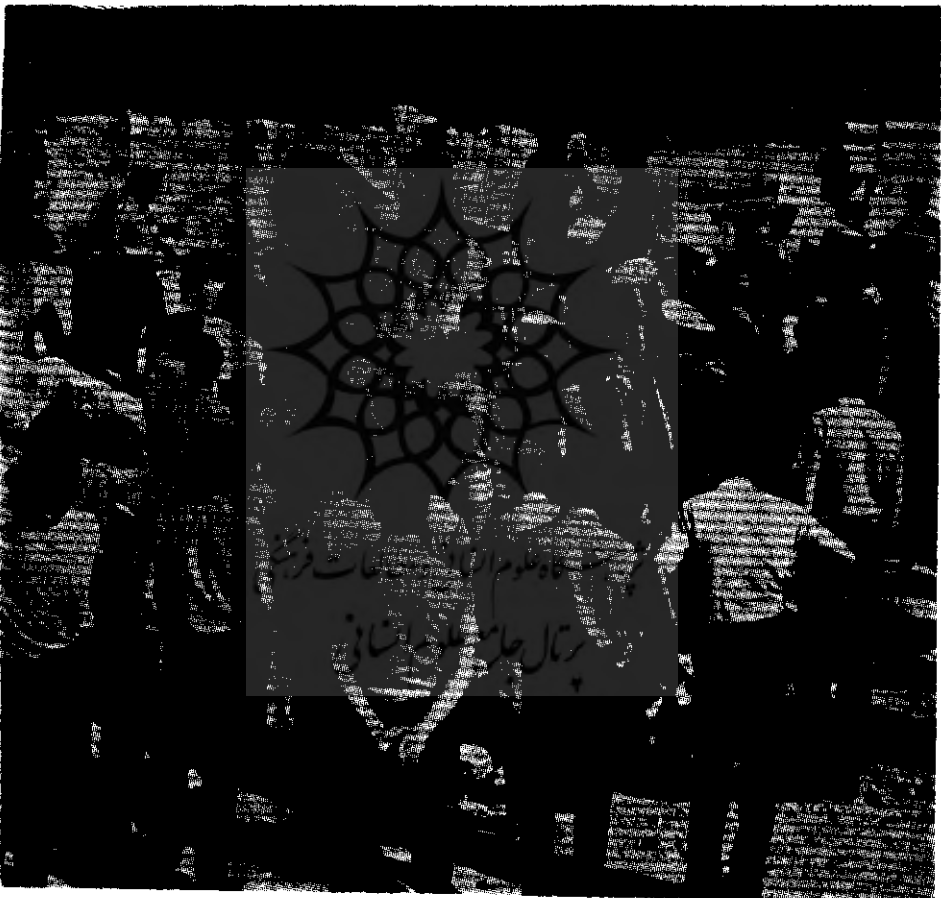

منظره غربی حفاری معبد آناهیتا کنگاور که قسمتی از پله‌ها و ستونهای سنگی دوره اشکانیان در عکس دیده میشود .

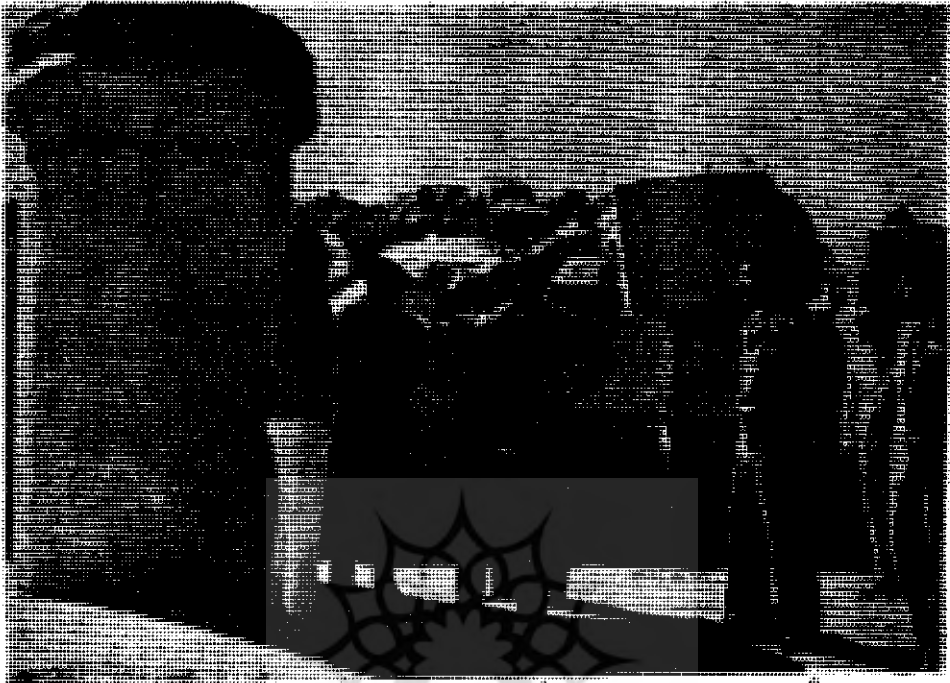

در این عکس بناهای دوره اسلامی معبد آناهیتا در کنگاور در قسمت بالای تپه مشاهده میشود .

در تپه چغاگاوانه در مرکز شهرستان شاه‌آباد غرب در استان کرمانشاهان در سال ۱۳۴۹ خورشیدی (۲۵۲۹ ش) يك هيئت ایرانی در يك فصل حفاری توانست تعدادی الواح گلی با نوشته میخی را کشف کند . این تمدن که در یکی از طبقات باستانی این تپه کشف گردیده متعلق به هزاره اول پیش از میلاد است .

بازدید افسران ودرجه‌داران ارتش غرب در شهریور ماه سال ۴۵۳۳ شاهنشاهی از حفاری معبد اناهیتای کنگاور که ریاست آن با آقای سیف‌اله کامبخش فرد بود و این نویسنده که بعنوان معاون هیئت علمی در این خدمت همکاری داشت توضیحات مناسب برای آقایان افسران بیان می‌نماید .

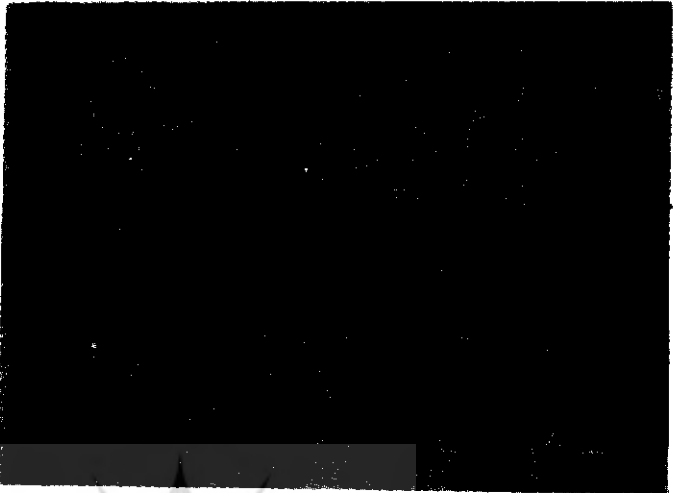

بازدید ستاتور فروغی و آقای عبدالعلی پورمند معاون فرهنگی وزارت فرهنگ و هنر از حفاری کنگاور در شهریور ماه سال ۲۰۳۲ شاهنشاهی . آقای سیف‌اله کامبخش فرد رئیس هیئت کاوش دربارهٔ حفاری خود توضیح می‌دهند .

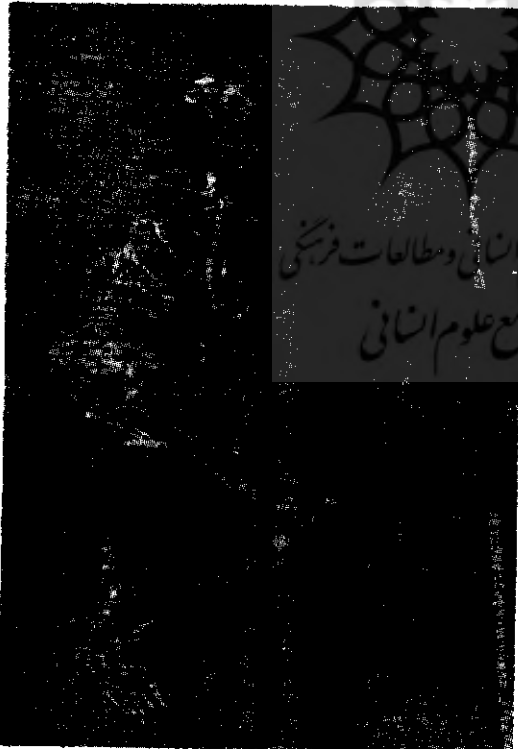
در همدان اقداماتی برای کاوش تپهٔ بزرگ هگمتانه صورت گرفته و پس از خرید خانه‌های واقع بر روی تپه و خرابی آنها مشغول دیوارکشی دوران شده‌اند کاوشهای آن نیز در سالهای آینده آغاز خواهد شد .

در نوشیجان تپه بین ملایر و همدان نزدیک جوکار آقای دیوید استروناخ موفق بکشف تمدن دورهٔ ماد گردیده است و در تپهٔ پری بین ملایر و اراک حفاری جالبی بوسیلهٔ یک هیئت ایرانی صورت گرفته که آثاری از دورهٔ ماد تا اسلامی را در بر داشته است .

در استان خوزستان گذشته از حفاریهای طولانی شوش—هفت تپه و چغازنبیل در چغامیش نیز بوسیلهٔ آقای پیردلوگاز و خانم هلن کنتور

منظره‌ای از تپه‌پری‌ملایر
که تمدن آن مربوط به هزاره
اول پیش از میلاد است .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

يك قبر واسكلت از
حفاری تپه‌پری ملایر خرداد
ماه سال ۴۵۴۹ شاهنشاهی

از طرف مؤسسه شرق شناسی دانشگاه شیکاگو و دانشگاه کالیفرنیا از سال ۱۳۴۴ تا ۱۳۵۴ (۲۵۲۴ تا ۲۵۳۴ ش) بمدت ۱۰ سال کاوشهای علمی مفصلی انجام گرفته است که قابل مقایسه با تمدنهای هفت تپه و شوش میباشد.

در نزدیک مسجد سلیمان در استان خوزستان در محلی بنام برده نشانده آقای پروفیسور رومن گیرشمن (۱۴) چندین فصل

۱۴- پروفیسور گیرشمن پس از اتمام تحصیلات در فرانسه و اخذ درجه دکتری از دانشگاه های سوربن و لوور برای بهره گیری عملی از آنچه که در دانشگاههای مزبور آموخته بود به خاورمیانه مسافرت نمود. با توجه به اینکه در آن موقع اصولاً علم باستانشناسی در ایران هنوز در مراحل اولیه و در طلیعه نظام گرفتن بود، می توان ارزش فعالیت های علمی پروفیسور گیرشمن یا امثال ایشان را بخوبی درك نمود. ناگفته نماند در این هنگام دانشمندان باستانشناسی فعالیت های دامنه داری را در کشورهای خاور نزدیک و میانه از آغاز قرن بیستم شروع نموده بودند که مساعی و فعالیتهای ایشان بتدریج در تنظیم تمدنهای دورانهای پیش از تاریخ و با دوره های تاریخی آن کشورها سهم بسزائی داشت. در این زمینه میتوان فعالیت های کسانی مانند «اشلیمان» در باره تمدن یونان، «سرلئونارد وولی» در باره تمدن بین النهرین، «سرفیلیندرزپیتری» در باره تمدن مصر و فلسطین، «سراورل اشتاین» در باره تمدن خاورمیانه و مرکزی و یا «پروفیسور گیرشمن» در باره تمدن دورانهای مختلف ایران را نام برد. هر کدام از این اشخاص را شاید بتوان پیشقدمان علم باستانشناسی در نقاط مختلف خاورمیانه بشمار آورد. ضمناً با فعالیتهای محدودی که پیش از ورود پروفیسور گیرشمن به ایران راجع به باستانشناسی اعم از حفاری یا بررسیهای علمی انجام شده است میتوان وضعیتی را که ایران در آنوقت داشت در نظر آورد. قبل از سال ۱۹۳۱ که پروفیسور گیرشمن به ایران آمد فعالیتهای حفاری محدودی مانند حفاری تپه حصار، تپه آنو، تورنك تپه و شوش و یکی دو مورد دیگر حفاریات مختصری انجام شده بود که این حفاریات محدود واقعاً نمی توانست در روشن شدن تمدنهای تاریخی ایران بویژه دورانهای پیش از تاریخ ایران مؤثر واقع گردد. پروفیسور گیرشمن در دوران طولیلی که در ایران بکار حفاریات مداوم و مختلف دورانهای تاریخی و پیش از تاریخ در نقاط گوناگون پرداخت، کمک ارزنده ای به روشن نمودن نکات تاریک تاریخ گذشته ما نموده و با استفاده از این حفاریات و بررسیهای علمی کتب و مقالات زیادی در این زمینه برشته تحریر در آورده

است. با وجودیکه از سال ۱۹۳۱ به بعد هیئتهای خارجی دیگری نیز در نقاط مختلف ایران چند فصلی حفاری کرده‌اند ولی هیچکدام از این هیئتها بطور مداوم مانند پروفیسور گیرشمن حدود ۳۵ سال این کار را دنبال نموده‌اند و بالمآل نتیجه این فعالیت‌ها بسیار ارزنده و بااهمیت است.

در اینجا لازم بنظر میرسد خلاصه‌ای از فعالیتهای حفاری پروفیسور گیرشمن را شرح داد :

۱- پروفیسور گیرشمن در آغاز کار به سال ۱۹۲۹ میلادی بافرانسویها در حفاری تپه تلو در بین‌النهرین شرکت داشت .

۲- در سال ۱۹۳۱ میلادی در حفاری با دکتر کونتینو در تپه گیان (ژیان) نپاوند همکاری نمود .

۳- حفاریات تپه‌های اسدآباد و جمشیدی را به سال ۱۹۳۱ میلادی در مغرب ایران انجام داد .

۴- حفاریات تپه سیلک کاشان در سالهای ۱۹۳۳ ، ۱۹۳۴ و ۱۹۳۷ میلادی زیر نظر وی انجام پذیرفت .

۵- در سالهای ۱۹۳۵ ، ۳۶ ، ۳۸ ، ۴۰ و ۴۱ میلادی در شهر بیشاپور کازرون به حفاری پرداخت .

۶- در سال ۱۹۴۱ میلادی پروفیسور گیرشمن بعنوان رئیس هیئت حفاری فرانسوی در شمال کابل افغانستان منصوب گردید و با موفقیت تمام کار خود را خاتمه داد .

۷- برای تنظیم گزارش حفاریات اشاره شده سالهای ۱۹۴۴ و ۱۹۴۵ میلادی را با انجمن باستانشناسی فرانسه در مصر همکاری نمود .

۸- از سال ۱۹۴۶ میلادی پروفیسور گیرشمن بعنوان رئیس هیئت باستانشناسی فرانسوی در ایران انتخاب شد و تاکنون فعالیتهای حفاری مداوم و دامنه‌داری را در شوش ، چغازنبیل ، خارك ، برده نشانده ، تنگ پابده و مسجد سلیمان بمدت ۲۱ سال انجام داده است .

در مورد حفاریات مذکور در بالا انتشارات و نشریات زیادی بوسیله پروفیسور گیرشمن تهیه و تنظیم و تاکنون ۱۲ کتاب و ۱۳۵ مقاله در کشورهای مختلف جهان به چاپ رسیده است. با توجه به تعداد حفاریات و میزان انتشارات ایشان که در بالا خلاصه‌ای از آن ذکر گردید بخوبی میتوان احساس نمود که پروفیسور گیرشمن عمر خود را وقف پیشرفت علم باستانشناسی نموده و بخصوص کشور ما در این راه مدیون فعالیت‌های علمی ایشان میباشد .

انجام چنین فعالیتی در این مدت واقعاً بیش از توانائی چند نفر بوده و قابل تقدیر و تقدیس است. جای هیچگونه شك و تردیدی نیست که پروفیسور گیرشمن

حفاری به عمل آورد که در نتیجه آثار زیادی از دوران اشکانیان (پارتمها) را ارائه داد .

در دزفول يك بررسی باستان شناسی بوسیله آقای گریگوری جانسون انجام شده است و در تپه ابوفندوا نزدیک هفت تپه آقای دکتر عزت‌اله نگهبان کاوش جالب توجهی انجام داده است .

يك بررسی و گمانه زنی طولانی در استان خوزستان توسط هیئت باستانشناسی ایرانی بریاست دکتر سعید گنجوی از طرف مرکز باستان‌شناسی ایران چند سال است آغاز شده و تا پایان بررسی خوزستان و انتشار کتاب و مقالات آن هنوز نتیجه کار روشن نخواهد بود. در سلطانیه زنجان آقای دکتر سعید گنجوی چندین فصل حفاری کرد و به آثار جالب اسلامی دست یافت .

در قیطریه شمیران يك هیئت ایرانی در دو فصل حفاری بریاست آقای سیف‌اله کامبخش فرد آثاری از هزاره اول پیش از میلاد را از قبور این دوره کشف نمود که قریباً گزارش این حفاری در کتابی بنام قیطریه بچاپ خواهد رسید .

از لحظات و دقائق عمر خود نهایت استفاده را نموده و چنین خدمت عظیمی را در روشن شدن فرهنگ و تمدن گذشته بشر و بویژه ایران انجام داده و چنین مجموعه نفیسی شامل کتب و مقالات ارزنده از خود بجای گذاشته است .

با اشکالات فراوانی که هنوز هم در زمینه فعالیت های علمی حفاری و باستانشناسی در خاورمیانه وجود دارد بخوبی میتوان درك نمود که ایشان برای دوام کار خود باچه مشکلاتی روبرو بوده و آنها را پشت سر نهاده است .

پروفسور گیرشمن در این راه با تجربیات تلخ و شیرین بسیاری مواجه بوده که بر کلیه آنها فائق آمده است . از جمله این مشکلات میتوان ادامه حفاری در زمان جنگ باوجود مزیقه مالی فوق‌العاده و با ربودن وسائل حفاری ایشان در شهر بیشاپور را نام برد .

ما امیدواریم باوجود برنامه انتشاراتی علمی سنگینی که ایشان در آینده بعهده خواهند داشت ، بازهم بتوانند برای ادامه حفاریات علمی باستانشناسی و همچنین سخنرانیهای جالب و سودمند بکشور ما مسافرت نموده و ما را در این راه از تجربیات خود بی‌نصیب نگذارند .

گوشه‌ای از تراشه بزرگ کائوشیای جرجان که در بهار سال ۱۳۴۹ (۴۵۳۹ شاهنشاهی) حفاری آن
 بریاست دکتر محمد یوسف‌کیانی شروع شد و همه ساله ادامه پیدا کرده است
 (مربوط به صفحه ۶۰)

بازدیدهای تاریخی از آثار تاریخی ایران

در نتیجه کاوشهای مفصلی که در نقاط مختلف ایران به ویژه تخت جمشید و پاسارگاد انجام گرفته آثار بسیار جالب توجهی از زیر خاک بیرون آمده که مهمترین آنها کاخهای شاهنشاهان هخامنشی در تخت جمشید و پاسارگاد است. اهمیت آثار تاریخی ایران در جهان به قدری بوده که سران کشورهای مختلف به هنگام مسافرت رسمی خودشان به ایران، اظهار علاقه فرموده‌اند که از آثار تاریخی اصفهان و تخت جمشید و پاسارگاد بازدید فرمایند. ذیلاً به چند بازدید با اهمیت تاریخی از تخت جمشید و اصفهان اشاره میشود:

در آبان ماه سال ۲۵۲۲ شاهنشاهی حضرت رئیس جمهوری اطریش به هنگام سفر رسمی خودشان به کشور شاهنشاهی ایران از تخت جمشید بازدید فرمودند.

در آبان ماه سال ۲۵۲۲ شاهنشاهی حضرت لئونید بریژنوف و بانو صدر هیئت رئیسه اتحاد جماهیر شوروی به هنگام سفر رسمی خودشان به کشور شاهنشاهی ایران از تخت جمشید بازدید فرمودند.

در مهرماه سال ۲۵۲۲ شاهنشاهی حضرت ژنرال دوگل رئیس جمهوری کشور فرانسه در سفر رسمی خودشان به ایران از تخت جمشید بازدید فرمودند و آثار باشکوه دوران پرافتخار هخامنشی مورد توجه معظم‌له قرار گرفت.

در آبان ماه سال ۲۵۲۳ شاهنشاهی اعلیحضرت پادشاه و علیاحضرت ملکه بلژیک به هنگام سفر رسمی خودشان به کشور شاهنشاهی ایران از آثار دوره هخامنشی در تخت جمشید بازدید فرمودند. اعلیحضرت شاهنشاه آریامهر و علیا حضرت شهبانو فرح میهمانان عالیقدرشان را در این بازدید همراهی فرمودند.

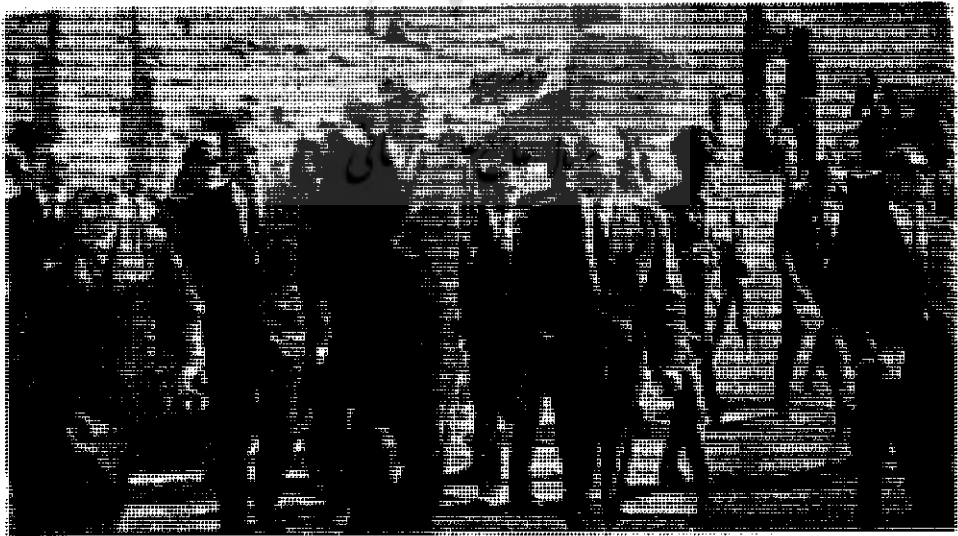
حضرت رئیس جمهوری اطریش به هنگام مسافرت رسمی خودشان به کشورشاهی ایران از تخت جمشید بازدید فرمودند . ۸ تا ۱۵ آبانماه ۲۵۲۲ شاهشاهی .

حضرت لئونید بریزنف صدر هیئت رئیسه اتحاد جماهیر شوروی به هنگام سفر رسمی خودشان به کشور شاهشاهی ایران از تخت جمشید آثار بازمانده از شاهان هخامنشی بازدید فرمودند . (آبانماه سال ۲۵۲۲ شاهشاهی) . آقای فریدون توللی توضیحات لازم را بعرض میرسانند .

اعلیحضرت پادشاه و ملکه بلژیک هنگام تشریف‌فرمایی به ایران از آثار دوره هخامنشی در تخت جمشید بازدید فرمودند . شاهنشاه آریامهر و شهبانوی گرام به همراه میهمانان عالیقدرشان در تخت جمشید از آثار تاریخی بازدید میفرمایند . خانم ملکزاده بیانی برای عرض توضیح افتخار حضور دارد . آبان ماه سال ۲۵۲۳ شاهنشاهی

حضرت ژنرال دوگل دو سفر رسمی خودشان به ایران در مهرماه سال ۲۵۲۲ شاهنشاهی از تخت جمشید بازدید فرمودند .

علیا حضرت ملکه انگلستان و همسرشان در تشریف فرمائی رسمی خود به کشور ایران از آثار تاریخی اصفهان و تخت جمشید بازدید فرمودند. اعلیحضرت شاهنشاه آریامهر و علیاحضرت شهبانو فرح میهمانان عالیقدرشان را در این بازدید همراهی فرمودند.

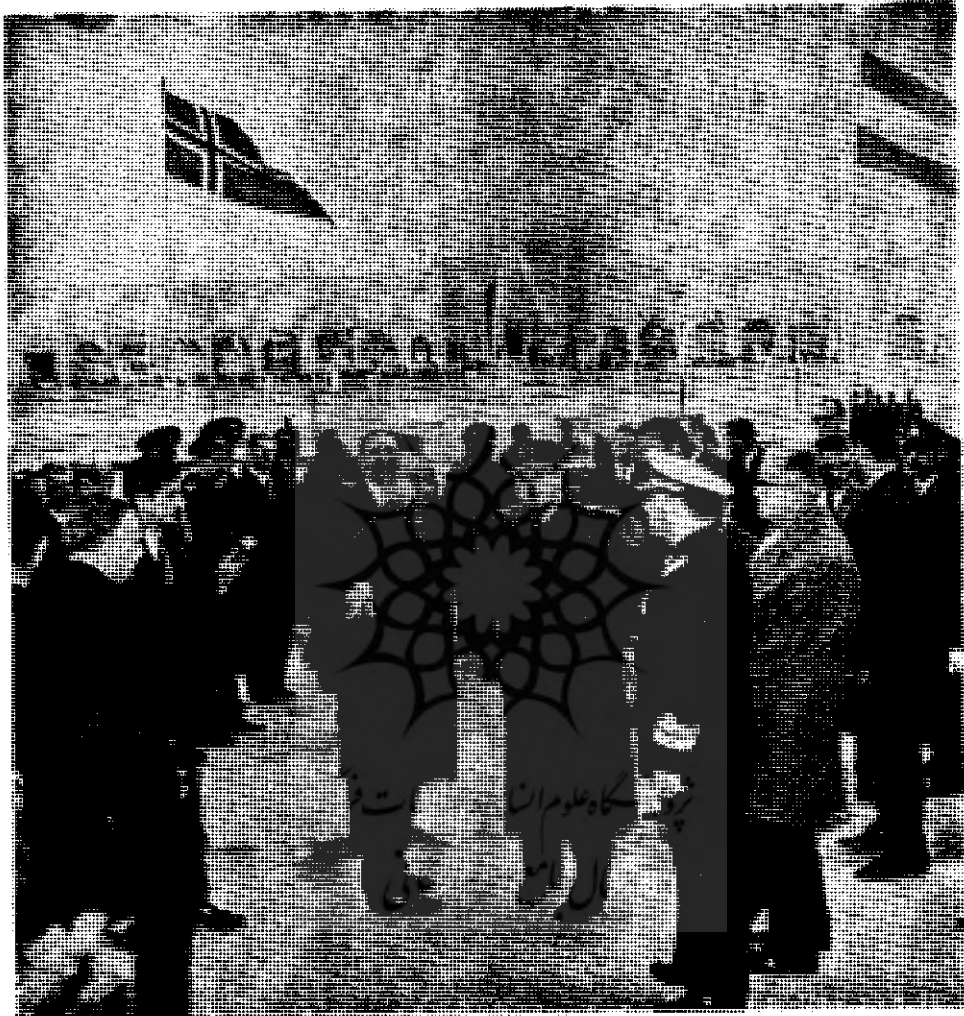

علیاحضرت ملکه انگلستان و همسرشان به هنگام سفر رسمی خود به ایران از آثار تاریخی تخت جمشید بازدید فرمودند. شاهنشاه آریامهر و علیاحضرت شهبانو در این بازدید میهمانان عالیقدرشان را همراهی فرمودند.

اعلیحضرت پادشاه نروژ به هنگام سفر رسمی به کشور شاهنشاهی ایران در دیماه سال ۲۵۲۳ شاهنشاهی از میدان نقش جهان اصفهان بازدید فرمودند.

حضرت رئیس جمهوری بلغارستان هنگام بازدید رسمی از کشور ایران از آرامگاه داریوش و خشایارشا در نقش رستم فارس بازدید فرمودند.

اعلیحضرت پادشاه نروژ به هنگام مسافرت رسمی
خودشان به کشور شاهنشاهی ایران عصر روز یکشنبه بیستم
دیماه سال ۲۰۲۳ شاهنشاهی از آثار تاریخی اصفهان (میدان
نقش جهان) بازدید فرمودند. آقایان مهندس فروغی وسید
محمدتقی مصطفوی توضیحات لازم را به عرض رسانیدند .

حضرت رئیس جمهوری بلغارستان به هنگام بازدید رسمی خود از کشور شاهنشاهی ایران عصر روز پنجشنبه دوم آذرماه سال ۲۵۲۶ شاهنشاهی در نقش رستم فارس از آرامگاه خشیارشا بازدید فرمودند .

در آستانه مدینه لیبیه

در بهار سال ۲۵۳۵ شاهنشاهی حضرت رئیس جمهور اتریش و بانو به هنگام مسافرت رسمی خود به کشور شاهنشاهی ایران از پایتخت شاهنشاهان هخامنشی (تخت جمشید) بازدید فرمودند .

۲- تشکیل انجمن آثار ملی و تصویب قانون حفظ عتیقات و تشکیل کنگره‌های جهانی باستانشناسی و هنر ایران

انجمن آثار ملی در سال ۱۳۰۱ خورشیدی (۲۴۸۱ شاهنشاهی) تحت ریاست عالیۀ اعلیحضرت رضاشاه کبیر (در دوران وزارت جنگ و نخست وزیری معظم‌له) تشکیل گردید و جمعی از رجال و فضلاء کشور گردهم آمدند و با نبودن وسائل کار و سازمانی مسئول و امکانات کافی تلاش زیادی در صیانت و حفظ آثار تاریخی نمودند و اساسنامه‌ای در ۱۴ ماده بتصویب رسانیدند. وظیفه این انجمن از ابتدا این بود که سخنرانی‌های مربوط به آثار تاریخی و ادبیات و هنر ایران را که توسط افراد ذیصلاح ایراد میگردد بصورت کتاب یا جزوه منتشر کند و در اختیار علاقمندان بگذارد و بدین طریق در راه معرفی آثار ذیقیمت تاریخی ایران قدم مؤثری بردارد. ۱۵

روزنامه کیهان، ۱۳۰۱ خورشیدی، شماره ۱۵

۱۵- اعضای اصلی و مؤسس انجمن آثار ملی در سال ۱۳۰۱ خورشیدی عبارت بودند از: حسن مستوفی (مستوفی الممالک) - حسن اسفندیاری (محتشم - السلطنه) - حسن پیرنیا (مشیرالدوله) - محمد علی فروغی (ذکاءالملک) - فیروزمیرزا فیروز (نصرت‌الدوله) - ابراهیم حکیمی (حکیم‌الملک) - عبدالحسین تیمورتاش (سردارمعظم) - نصراله تقوی - ارباب کیخسرو شاهرخ. افراد مذکور ابتدا جلسات مشترک انجمن را در خانه‌های خود تشکیل میدادند و به بحث و تبادل نظر در مورد کارهای سودمند مملکتی می‌پرداختند. بمناسبت نزدیک شدن هزارمین سال تولد فردوسی انجمن آثار ملی تصمیم به ساختن آرامگاهی برای حکیم ابوالقاسم فردوسی گرفت و اعاناتی از وطن دوستان و توانگران و علاقمندان به فردوسی جمع‌آوری نمود ولی این اعانات کافی نبود و به پیشنهاد انجمن در سال ۱۳۰۳ خورشیدی دولت وقت و مجلس شورایی ملی بودجه‌ای برای ساختمان آرامگاه حکیم بزرگوار در نظر گرفت و در ۲۱ آذرماه سال ۱۳۰۴ که اعلیحضرت رضاشاه کبیر به سلطنت برگزیده شدند و محمدعلی فروغی رئیس انجمن آثار ملی را به نخست‌وزیری انتخاب فرمودند لایحه‌ای از طرف دولت به

مجلس شورای ملی تقدیم شد که در اول بهمن ماه ۱۳۰۴ به تصویب رسید و به موجب آن به وزارت دارائی ایران اجازه داده شد تمبری بنام فردوسی چاپ کند و درآمد خالص از چاپ آنرا به بنای آرامگاه فردوسی اختصاص دهد. در این هنگام انجمن آثار ملی از حمایت دولت کاملاً برخوردار بود و مجلس هم از آن پشتیبانی کامل میکرد. ارباب کیخسرو و شاهرخ رئیس کارپردازی مجلس شورایی و خزانه دار انجمن آثار ملی بنا به مأموریتی که مجلس شورای ملی و انجمن در اردیبهشت ۱۳۰۵ خورشیدی به او داد جهت مطالعه ساختمان آرامگاه فردوسی و یافتن محل اصلی قبر فردوسی به طوس رفت و به کمک فرمانده لشکر شرق سرتیپ آمان‌اله جهانبانی و نمایندگان استان خراسان در مجلس شورایی به جستجوی باغ فردوسی پرداخت.

در کتاب چهارمقاله احمد نظامی عروضی در حکایت نهم از مقاله دوم آمده است که «سلطان محمود غزنوی پس از پشیمانی از قدر ناشناسی نسبت به فردوسی به وزیر خودخواجه احمدبن حسن میمندی دستور دادشصت هزار دینار با اشتران سلطانی بطوس بفرستد و از فردوسی عذر بخواهد و این جایزه وقتی به دروازه روبرای طوس رسید که جنازه فردوسی را از دروازه رزان طوس بیرون میبردند» و بنوشته نظامی عروضی که عیناً نقل میشود: «درون دروازه باغی بود ملک فردوسی او را در آن باغ دفن کردند. امروز هم در آنجاست و من درسنة عشروخمس‌مائه آن خاک را زیارت کردم» بنا براین نظامی عروضی خاک فردوسی را ۹۴ سال پس از رحلت او در باغ شخصی فردوسی زیارت کرده است و ارباب کیخسرو شاهرخ باستناد کتاب یاد شده و تحقیقاتی که از دانشمندان خراسان و طوس و دهات اطراف آن کرد بزودی پی‌برد که باغ حاج میرزا محمدعلی قائم‌مقام‌التولیه در طوس همان باغ فردوسی است. در همان باغ به کاوش پرداخت و قبر فردوسی را در آنجا یافت و گزارشی به انجمن آثار ملی فرستاد و در آن گزارش، قانونی در ۲۹ تیرماه ۱۳۰۶ خورشیدی در مجلس به تصویب رسید که متن آن چنین است:

ماده واحده - مجلس شورایی با اداره مباشرت مجلس اجازه میدهد که از صرفه‌جوئی‌های ۱۳۰۶ مجلس شورایی مبلغ بیست هزار تومان برای ساختمان مقبره حکیم ابوالقاسم فردوسی اختصاص دهد تا علاوه بر وجوه اعانه که توسط انجمن آثار ملی برای همین مقصود جمع‌آوری شده است با نظارت اداره مباشرت مجلس بمصرف برسد از تاریخی که موجود شدن محل بیست هزار تومان برای اداره مباشرت مجلس مسلم شود اقدام بشروع ساختمان مقبره مذکور نباید بیش از دو ماه بطول انجامد و اداره مباشرت مأمور اجرا است.

حاج قائم مقام التولیه باغ خود را در طوس که ۲۳ هزار متر مربع مساحت داشت تقدیم انجمن آثار ملی کرد و فرزندان ملک التجار هم هفت هزار متر مربع از زمین‌های متصل بباغ را هدیه کردند و بدین ترتیب عرصه ای به مساحت سی هزار متر مربع برای شروع بکار آماده شد.

راجع به سبک ساختمان آرامگاه انجمن آثار ملی معتقد بود که خدمات فردوسی در احیای تاریخ و فرهنگ ایران شبیه خدمات کورش بزرگ است و آرامگاه فردوسی باید تا حدی شبیه آرامگاه کورش بزرگ در پاسارگاد باشد. طبق این نظر پروفسور هرتسفلد آلمانی و آندره گدار فرانسوی رئیس باستانشناسی ایران که تخصصش در معماری بود و کریم طاهرزاده مهندس معمار که در آلمان تحصیل کرده بود نقشه‌هایی پیشنهاد کردند انجمن آثار ملی نقشه ساختمان کنونی را تصویب کرد.

با شصت هزار تومان اعانه مردم و مجلس بنای آرامگاه از ۱۳۰۷ با نظارت آقای کیخسرو شاهرخ و شعبه انجمن آثار ملی در خراسان آغاز شد. مطابق مقتضیات آن زمان حمل سنگهای خلیج از معدن بطوس و تراشیدن و کار گذاشتن آن بتأنی پیشرفت کرد تا در ۱۳۰۹ وجوه به اتمام رسید. مجلس شورایی ملی مجدداً در ۳ تیر ۱۳۰۹ قانونی تصویب کرد که بموجب آن از صرفه جوئی بودجه مجلس مبلغ ده هزار تومان برای تکمیل ساختمان مقبره باداره کل کاربردازی مجلس تادیه شود. با این همه ساختمان آرامگاه با تمام نرسید و انجمن آثار ملی تصمیم گرفت از راه بخت آزمائی هفتاد هزار تومان بدست آورد. البته ممکن بود تمام وجوه لازم یکباره از دولت گرفته شود ولی منظور انجمن این بود که در ساختن آرامگاه بزرگترین سخنور ملی حتی الامکان افراد ملت شرکت جویند تا حس میهن پرستی آنان بیشتر بیدار شود و با اهمیت فرهنگ و مقام بزرگان خود پی ببرند.

برای ترتیب بخت آزمائی انجمن آثار ملی سه تن از اعضاء هیأت موسس را که عبارت بودند از ابراهیم حکیمی و حسین علا و کیخسرو شاهرخ انتخاب کرد که با عبدالحسین نیک پور نماینده مجلس و رئیس اطاق بازرگانی و مصطفی فاتح معاون شرکت نفت ایران و انگلیس و دکتر عیسی صدیق اعلم که ریاست دانشسرای عالی را به عهده داشت در دانشسرای عالی منظور انجمن را عملی سازند.

طبق تصویب نامه دولت مقرر شد که نمایندگان وزارت دادگستری و بانک ملی ایران و شهرداری تهران نیز در مراسم بخت آزمائی حضور یابند.

هیأت ده نفری بخت آزمائی ابراهیم حکیمی را بریاست و دکتر عیسی صدیق اعلم را بدبیری برگزید.

این انجمن در ظرف مدت کمی توانست چندین سخنرانی و مقاله مربوط به آثار تاریخی را که بوسیله دانشمندان و استادان علاقه‌مند و بلند مرتبت همچون شادروان محمد علی فروغی (ذکاء الملك) و شادروان علی هانیبال و روان شاد پروفیسور ارنست-هرتسفلد درباره آثار ملی ایران ایراد شده بود در رساله‌های شماره‌های ۱ و ۵ در سال‌های ۱۳۰۴ و ۱۳۰۶ (۲۴۸۴ و ۲۴۸۶ شاهنشاهی) چاپ و منتشر کند.

مقدمات امر توسط کارمندان دانشسرای عالی باتصویب و نظارت هیات فراهم شد و روز ۱۲ بهمن ۱۳۱۲ باحضور هشتصد نفر از اعظم تهران فروغی نخست‌وزیر و رئیس انجمن ضمن سخنرانی بسیار جالبی در دانشسرای عالی راجع به فردوسی و شاهنامه توجه مردم ایران را نسبت به لزوم کمک باتمام آرامگاه جلب کرد و از روز بعد بلیط‌های بخت آزمائی بمعرض فروش گذاشته شد و یکصد و شصت هزار تومان عاید انجمن شد و تا مرداد ۱۳۱۳ بمصرف اتمام آرامگاه رسید و باین ترتیب جمعاً با یکصد و چهل هزار تومان آرامگاه ساخته و پرداخته شد. عکس این بلیط بخت‌آزمائی ملی در صفحه ۸۸ چاپ شده است. کسانیکه عملاً در بنای ساختمان آرامگاه شرکت داشتند عبارت بودند از: حسین لرزاده معمار و سرکارگر ساختمان و استاد حسین حجارباشی زنجانی و تقی درودیان مباشر جمع و خرج. حجارباشی علاوه بر تراشیدن سنگهای خلیج آرامگاه سنگ بزرگ مرمر روی قبر را مجاناً تقدیم کرد و انجمن زرتشتیان تهران چهل چراغ برنز داخل مزار را هدیه نمود.

مقارن پایان یافتن ساختمان آرامگاه مقدمات برگزاری جشن و کنگره بین‌المللی فردوسی شاعر و حماسه سرای بزرگ ایران با کمک مالی دولت فراهم آمد و چهل تن از خاورشناسان و فضلاء هفده کشور مهم جهان با چهل تن از دانشمندان ایران از ۱۲ تا ۱۶ مهر ۱۳۱۳ در مدرسه دارالفنون تهران کنگره را تشکیل دادند و سپس رهسپار طوس شدند و با حضور آنان روز بیستم مهر ۱۳۱۳ رضاشاه کبیر آرامگاه فردوسی را افتتاح فرمودند.

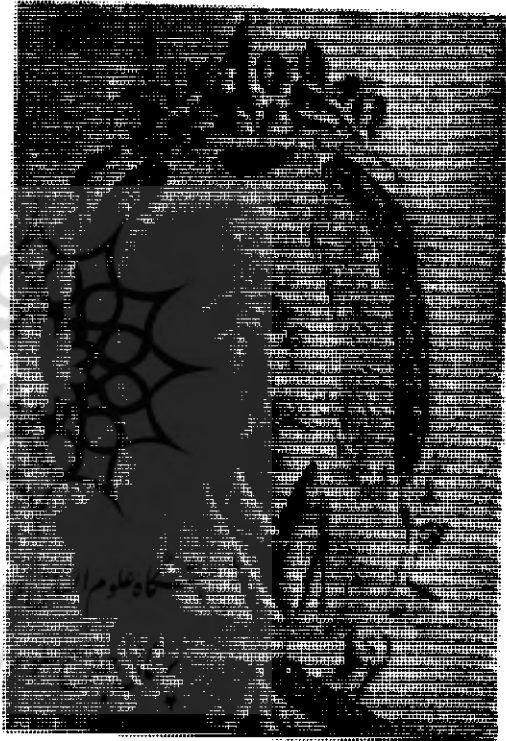
شرح مذاکرات کنگره و سخنرانیهائی که ایراد شد در کتاب «هزاره فردوسی» بطبع رسید و منتشر گردید. در تنظیم این پاورقی از مقاله‌ای تحت عنوان «آرامگاه فردوسی چگونه ساخته شد» که جناب آقای دکتر عیسی صدیق اعلم در صفحه ۱۲ روزنامه رستاخیز شماره ۴۴ چهارشنبه ۲۱ مهرماه سال ۲۵۳۵ شاهنشاهی نوشته اند استفاده شده است.

انجمن آثار ملی تحت ریاست عالییه و افتخاری اعلیحضرت شاهنشاه رضاشاه کبیر (پیش از رسیدن معظم‌له به مقام سلطنت) به فعالیت خود ادامه میداد و کارهای ضروری را به دولت پیشنهاد میکرد از جمله در ماده ۸ اساسنامه انجمن اشاره به تشکیل و تأسیس یک موزه و یک کتابخانه در تهران شده است و نیز ثبت و طبقه‌بندی آثاریکه حفظ آنها به‌عنوان آثار ملی لازم است و صورت برداری از مجموعه‌های نفیس مربوط به کتابخانه یا موزه که در ایران در تصرف دولت یا مؤسسات ملی است در برنامه این انجمن، مذکور افتاده بود. در ماده ۱۱ اساسنامه انجمن چنین ذکر شده بود که «پس از تأسیس موزه و کتابخانه و تحصیل نتیجه دراستخدام متخصصینی برای اداره این تأسیسات و پس از ثبت آثار و ابنیه قدیمه و فهرست کردن کلیه مجموعه‌های کتب و آثار صنعتی و هنری مملکت انجمن آثار ملی این تأسیسات را به‌شعبه عتیقات کشور تحویل داده و خود انجمن بکار خود مداومت نموده و در حفظ و تکمیل تأسیسات مزبور مراقبت و اهتمام مخصوص خواهد داشت...»

گرچه تأسیس اداره کل باستانشناسی و موزه ایران باستان و کتابخانه ملی و موزه مردم‌شناسی به صورتیکه امروز برقرار است از اقدامات رسمی و مستقیم انجمن آثار ملی بشمار نمی‌آید ولی ذکر این نکته ضروری است که با استفاده از اوضاع و احوال موجود در عصر شاهنشاه رضاشاه کبیر مؤسسات فوق‌الذکر کم و بیش مورد نظر و علاقه و اطلاع اعضای قدیمی و اصلی انجمن آثار ملی بود. این اعضاء که همگی افراد نیک‌اندیش و با نفوذ و تحصیل‌کرده کشور بودند تأسیس این مؤسسات را ضروری دانسته و آنها را در سرلوحه برنامه کار خود قرار دادند. ۱۶

۱۶- در تنظیم این قسمت، نوشته آقای محمدتقی مصطفوی تحت عنوان «تلاش در راه خدمت به آثار ملی و امید به آینده» در ۱۵۰ صفحه در گزارشهای باستان‌شناسی مجلد سوم راهنمای نگارنده بوده است.

ناگفته نماند در زمانی که شادروان مرتضی‌خان ممتازالملک عهده‌دار مقام وزارت معارف بود اداره کوچکی بنام شعبه عتیقات در وزارت معارف و اوقاف بوجود آمد و بعداً شعبه عتیقات سابق به صورت دائره عتیقات در ضمن سازمان اداره کل معارف درآمد و در چند اتاق عمارت مسعودیه در محل حوزه مرکزی وزارت معارف

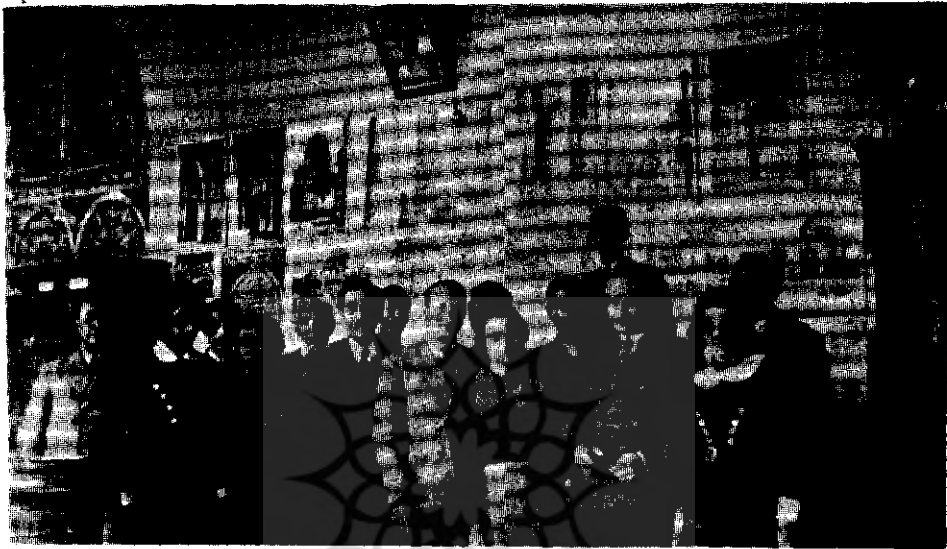
تصویر چوبی مرحوم مرتضی‌خان
ممتازالملک مؤسس اولین موزه ملی
ایران که اشیاء آن بعداً به‌موزه
ایران باستان منتقل گردید . نقل از
گزارشهای باستان‌شناسی مجلد سوم
فصل ۱۵

سابق انجام وظیفه نمود و در سال ۱۳۱۵ خورشیدی (۲۴۹۵ شاهنشاهی) این دائره به ساختمان موزه ایران باستان منتقل گردید و مدت کوتاهی به‌عنوان اداره آثار باستانی و پس از آن بنام اداره کل باستان‌شناسی ایران و امروزه بنام مرکز باستان‌شناسی ایران هدفهای ملی و میهنی خود را دنبال می‌کند.

پیش از اینکه قانون عتیقات در سال ۱۳۰۹ (۲۴۸۹ ش) از تصویب مجلس شورای ملی بگذرد اداره عتیقات ملاک عمل خود را

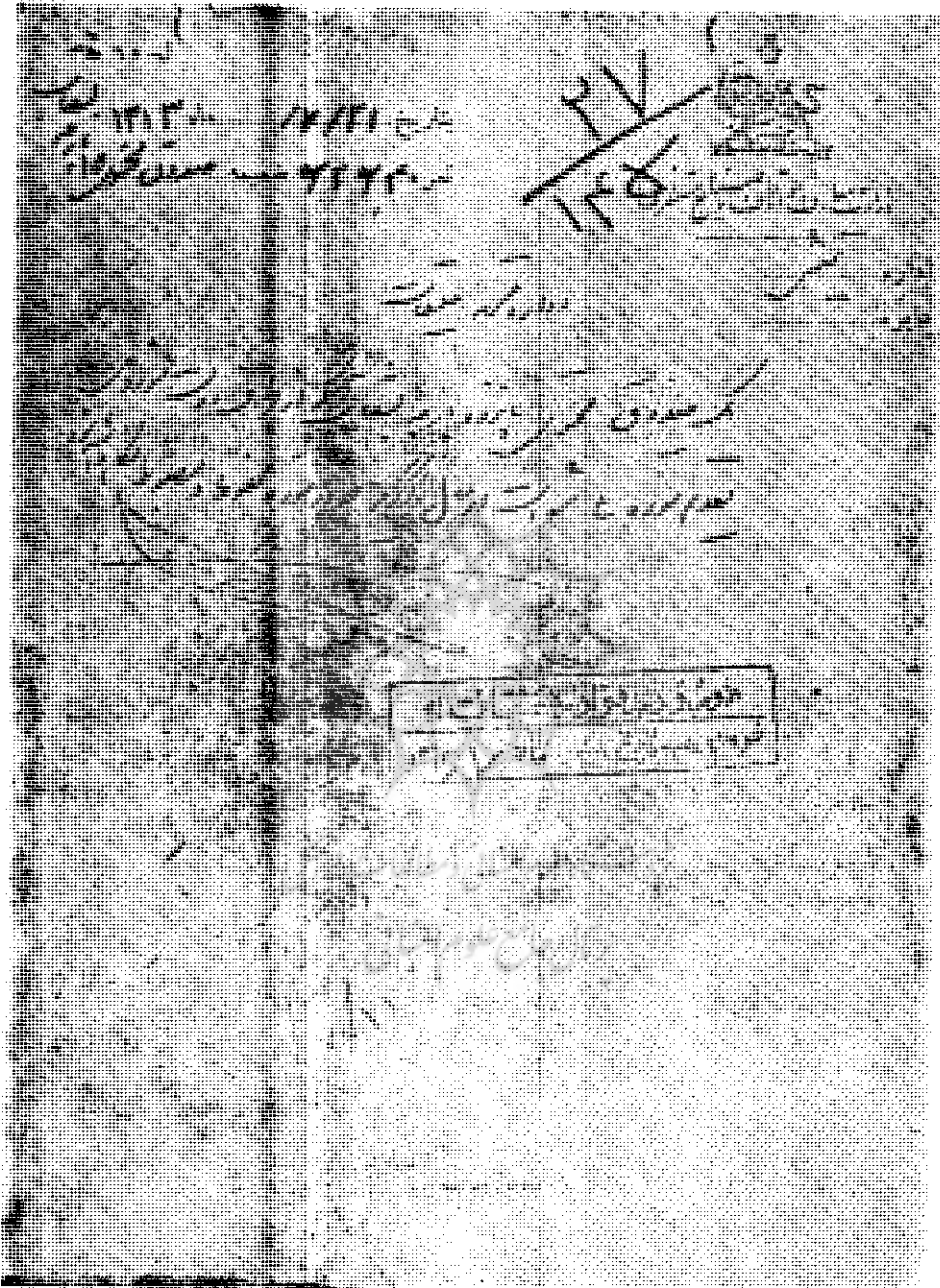
آئین‌نامه ۲۹ فصلی مصوب سال ۱۳۰۳ خورشیدی (۲۴۸۳ ش) هیئت وزیران میدانست ولی پس از تصویب این قانون ملاک عمل همین قانون قرار گرفت.

کارکنان اداره عتیقات در زمستان سال ۲۴۹۴ شاهنشاهی در محل کارخود (یکی از تالارهای عمارت فعلی وزارت آموزش و پرورش که سابقاً بنام کاخ مسعودیه معروف بود) از راست به چپ :

شادروان سلیهان سپهبدی - خانم زهرا نبیل - شادروان مسیوگدار -
 آقای نصرت‌اله مشکواتی - شادروان دکتر علی فرهمندی - خانم ناهید
 جهان‌آرا - آقای علی‌مقدم - شادروان مهندس ماگسیم سیرو (فرانسوی)
 آقای محمدعلی خدیوور (خدمتگذار اداره عتیقات) شادروان دکتر انیسی
 شادروان حسین نیک‌روان‌خانم مهتدی - رجبعلی‌خان (خدمتگذار) خانم
 حشمت سادات مصطفوی - شادروان موسی پیرامون .

مرتضی‌خان ممتازالملک که در حقیقت میتوان گفت مؤسس اولین موزه ملی ایران در سال ۱۲۹۵ شمسی (۲۴۷۵ ش) بوده است برای تشکیل يك موزه خوب و غنی در تهران فعالیت زیادی کرده است. ممتازالملک با فعالیت زیاد بالاخره توانست موزه ملی ایران را با ۲۷۰ قلم شیئی عتیقه در یکی از اطاقهای بزرگ عمارت قدیم وزارت معارف که در سمت شمال بنای مدرسه دارالفنون قرار

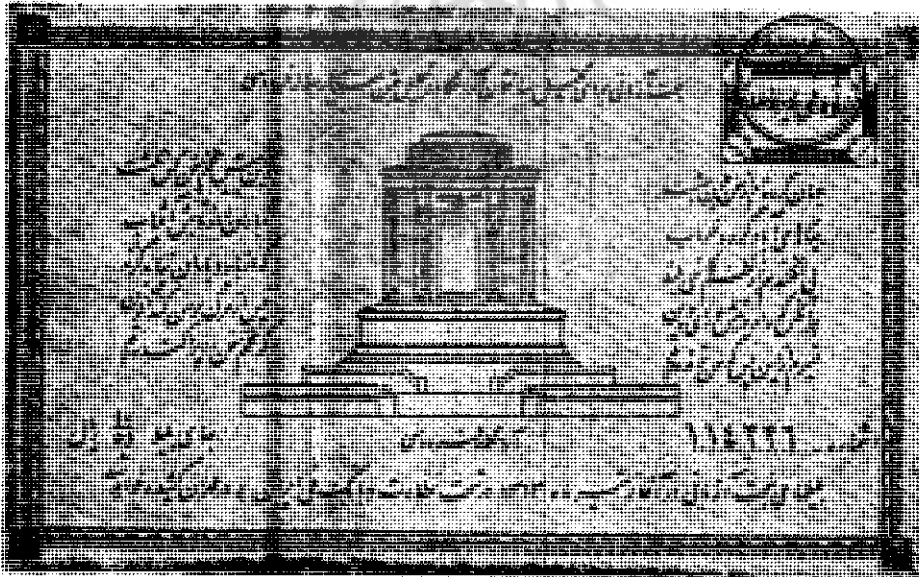
نمونه‌ای از طرز اهدای اشیاء از طرف دولت شوروی به موزه ملی ایران .

داشت تأسیس کند و پس از خریداری و اهداء کاخ مسعودیه به وزارت فرهنگ توسط اعلیحضرت شاهنشاه رضاشاه کبیر هنگام آخرین روز های پیش از سلطنت معظمله در سال ۱۳۰۴ شمسی (۲۴۸۴ ش) این موزه به تالار آئینه آن کاخ منتقل شد و در سال ۱۳۱۵ خورشیدی (۲۴۹۵ ش) پس از پایان ساختمان کنونی موزه ایران باستان به آنجا منتقل گردید .

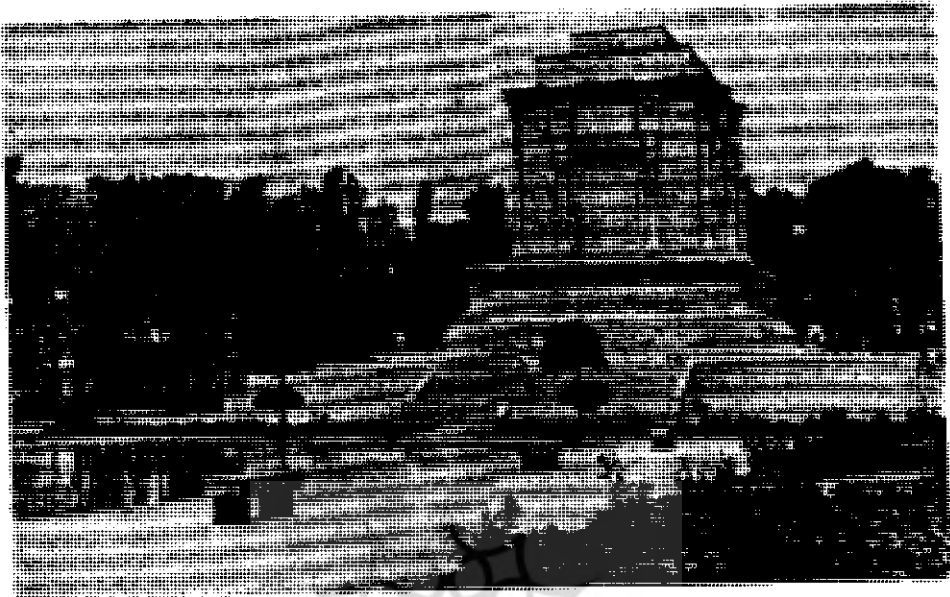
تجدید بنای آرامگاه فردوسی

اولین بنای آرامگاه فردوسی که تا حدودی با شتاب و عجله انجام گرفته بود و زحمات زیادی در ساختن آن کشیده شده بود در اثر عدم آشنائی سازندگان اولیه آن به فنون آزمایش خاک و محاسبه سنگینی آن بنای عظیم با ۱۸ متر ارتفاع و عدم اطلاع از آبهای زیرزمینی منطقه طوس به سبب سستی زمین و رطوبت از همان سالهای اول نشست کرد و خللی در بنا ایجاد گردید . با وجود تعمیرات متعددی که در ظرف ۳۰ سال در این بنا انجام گرفت وضع مطلوبی حاصل نگردید حتی چند بار مبادرت به کانال سازی و زه کشی شد و قسمت فوقانی بنا از زواید تخلیه گردید ولی هیچگاه وضع رضایت بخشی پیدا نکرد . بالاخره پس از مشورت با جمعی از اهل فن و بررسیهای لازم و اعتقاد به اینکه مرمت و تعمیر برای دوام و بقای این بنای عظیم کافی نمیباشد راه چاره در این دیده شد که بنا را برچینند و از نو برپی محکم و استواری بسازند به شرط اینکه هیأت ظاهری بنا و نمای خارجی آن حفظ شود. مراتب به پیشگاه اعلیحضرت همایون شاهنشاه آریامهر معروض گردید و شاهنشاه امر به تجدید بنای این آرامگاه فرمودند. در سال ۲۵۲۳ شاهنشاهی انجمن آثار ملی تصمیم گرفت که فرمان شاهانه را اجرا نماید و نمای اصلی و هیأت خارجی آرامگاه فردوسی را حفظ کند و برای

این منظور تمام سنگهای آرامگاه در نمای خارجی شماره‌گذاری گردید که دوباره سر جای خودشان قرار داده شود. پس از برچیدن سنگهای بنا و تخریب ساختمان زیر زمین بزرگی به عمق ۵ و طول ۳۰ متر ایجاد شد که با سیمان و مصالح محکمی پی‌ها و دیوارهای آن بالا آمد. این تالار زیر زمینی به وسعت ۹۰۰ متر مربع سرتاسر سکوی زیرین آرامگاه را فرا گرفت و قبر فردوسی در وسط آن قرار داده شد. قسمت فوقانی قبر که در بنای اولیه توپیر بود این بار تهنی ساخته شد و با کاشیهای منقوش به اشکال دوران هخامنشی و عصر فردوسی مزین گردید. بر دیوارهای زیر زمین نماسازی سنگی و سنگ نبشته و نقوش برجسته بنای قبلی نصب گردید و در ساختن بنا از مصالح ساختمانی محکم مانند سنگ و سیمان و آهن استفاده شد. استخوان بندی بنا از بتن مسلح و روکار آن با همان سنگهای خلیج بنای قبلی انجام گرفت و آرامگاه با رعایت شکل سابق ساخته شد.

نمونه بلیط بخت‌آزمائی که انجمن آثار ملی جهت تکمیل ساختمان آرامگاه فردوسی و برگزاری جشن هزاره فردوسی اقدام به نشر آن نموده است.

آرامگاه حکیم ابوالقاسم فردوسی درطوس که در سال ۲۴۹۳ شاهنشاهی با همت انجمن آثار ملی بنا گردید . این آرامگاه را روز بیستم مهرماه سال ۲۴۹۳ شاهنشاهی اعلیحضرت رضاشاه گیر افتتاح فرمودند و سی سال بعد از افتتاح آن درسال ۲۵۲۳ بنا بفرمان همایونی انجمن آثارملی اقدام بهاصلاح اساسی بنا و تعمیر وتجديد برخی ازقسمتهای آن وتوسعه باغ فردوسی کرد ومجددا آرامگاه فردوسی روز دهم اردیبهشت سال ۲۵۲۷ شاهنشاهی بدست مبارك شاهنشاه آریامهرگشایش یافت.

به موازات انجام کارهای بنای اصلی آرامگاه بناهای تابعه دیگری نیز مانند کتابخانه و موزه و مهمانسرا و آسایشگاه و رستوران برای زائران و بازدیدکنندگان و دفتر کار و مسکن برای کارکنان آرامگاه ساخته و پرداخته گردید. در همین موقع چون باغ آرامگاه با احداث و ایجاد بناهای تابعه احتیاج به وسعت بیشتری داشت آقایان موسی قائم مقامی و عیسی مشار قائم مقامی به تاسی از پدر گرامی خود بیش از ۳۰ هزار متر مربع از اراضی خود را به رایگان جهت توسعه باغ فردوسی هدیه فرمودند و با این بخشش جوانمردانه وسعت محوطه آرامگاه فردوسی تقریباً دو برابر سابق شد و در حقیقت بنای آرامگاه در سال ۲۵۲۶ شاهنشاهی کاملاً آماده گردید،

و مقدمات گشایش آن از طرف انجمن آثار ملی فراهم شد و ذات مبارک شاهانه اعلیحضرت محمد رضا شاه آریامهر و علیا حضرت شهبانو فرح با تشریف فرمائی خود برعموم اعضای مؤسسه انجمن آثار ملی افتخار دادند و در دهم اردیبهشت ماه سال ۲۵۲۷ شاهنشاهی آرامگاه را افتتاح فرمودند و امر مقرر داشتند که انجمن آثار ملی به عرض باغ موجود تا پل کشف رود بولواری آبرومند ایجاد کند. در سالهای بعد از گشایش آرامگاه فردوسی رستوران دیگری در باغ فردوسی ساخته شد و آبنمای آن با باغچه‌های مطبق برشکوه مندی محوطه آرامگاه افزود. تندیس فردوسی نیز که استاد ابوالحسن صدیقی با سنگ یکپارچه کارار به سفارش انجمن آثار ملی ساخته بود به مشهد حمل و در جلو استخر نصب گردید و از پل کشف رود تا باغ آرامگاه خیابان مشجری با چراغهای زیبا احداث گردید و برای تمام کارهای یاد شده جمعاً ۹۸۵ هزار تومان پول صرف شد و به این ترتیب آرامگاه فردوسی به شکل کنونی درآمد. با این اقدامات موجبات رضایت کامل علاقمندان به فردوسی فراهم گردید. ۱۷

۱۷- متن خطابه افتتاحیه آرامگاه فردوسی در پیشگاه مبارک اعلیحضرت همایون شاهنشاه آریامهر که روز دهم اردیبهشت ماه سال ۲۵۲۷ شاهنشاهی بوسیله سپهبد آقاولی ریاست هیئت مدیره انجمن آثار ملی ایراد گردیده است :

اعلیحضرتا :

بر خاطر خطیر شاهانه روشن است که حکیم ابوالقاسم فردوسی هنگامی به نظم شاهنامه پرداخت که بر اثر سوانح روزگار، تاریخ و فرهنگ درخشان ایران در بوتۀ فراموشی سپرده شده بود و فرمانروایان بیگانه آئین تسابناک اسلام را وسیله حکومت جابرانه خود قرارداده همه‌گونه سعی و کوشش در برانداختن شواهد بزرگی و شکوه ایران بکار میبستند تا آثار مجد و عظمت گفشته این کشور باستانی را از خاطر مردم بزداوند و فقط برخی از بزرگان ایران با وجود تعلق خاطر به آئین مقدس اسلام مایل بودند میهن گرامی‌شان استقلال ملی و فرهنگ دیرین خود را باز یابد و از دایره حکمرانی بیگانه بیرون بماند.

فردوسی به اراده خود و بدون دستور و تعلیم و تشویق هیچکس بانیروی

♦ باطنی و روحی خویش پرده استتاری را که حوادث و مهاجمات بر روی عظمت و جلال دودمانهای شاهنشاهی و تمدن درخشان ایرانیان کشیده بود از هم درید و ایرانی با مجد و شکوه و آباد و نیرومند در معرض دیدگان ایرانیان جلوه گر ساخت و در راه زنده کردن زبان فارسی و فرهنگ و تاریخ گذشته ایران خدمتی بس بزرگ و بی بدل انجام داد که بحق شایسته هرگونه بزرگداشت و قدرشناسی است .

باچنین عظمت روح و اندیشه و عمل که نتیجه آن استوار داشتن ایرانیان در اعاده عظمت و نیروی گذشته بود آرامگاه این حکیم بزرگ یعنی دانشمند والامقامی که در زندگانی پرافتخارش رنج بسیار کشیده و با چنان اندیشه و مقام بلند، حقارت دیده بود در پشت باروی ویران طوس بصورت گمنام قرارداداشت و تا سال ۱۳۰۱ شمسی بنائی درخور آن مرد بزرگ و شایسته خدمت سترک و بی بدل وی برای خوابگاه ابدی او بنیاد نگشت تا اینکه اعلیحضرت همایون رضا شاه کبیر ضمن سایر اقدامات خود برای زنده کردن ایران و ایرانی به بزرگی مقام فردوسی هم توجه و به بنای آرامگاه وی دستور فرمود و بسال ۱۳۱۳ جشن هزاره آن حکیم را برپا داشت و به ترتیبی شایسته آئین گشایش آرامگاه وی باشرکت دانشمندان و خاورشناسان ایران و جهان برگزارگشت .

چون در آن هنگام که بنای آرامگاه ساخته شد مراحل آزمایش خاک و استوار داشتن شالوده ساختمان همطراز با پیشرفت های فنی کنونی نبود و از طرفی وضع درونی بنا شایستگی چندان نداشت، اعلیحضرت همایون شاهنشاه آریامهر مقرر فرمودند انجمن آثار ملی نسبت به مرتفع گشتن چنین نقیصه ها و شکوه و جلال افزونتر آرامگاه بهر صورت میسر باشد اقدام نماید و در اجرای فرمان مطاع مبارک پس از چند سال کار و کوشش، بنای آرامگاه و باغ و ساختمانهای مربوط به آن بصورتی که از نظر شاهانه میگذرد ساخته شده بطوریکه هیئت اصلی و منظر خارجی اولیه و قدیمی بنای آرامگاه عیناً محفوظ مانده در قسمت داخلی آن تالار وسیعی بوسعت نهصد متر مربع مزین به نما سازی سنگی و کاشیکاریهای متناسب باچنین مقام خوابگاه، ابدی حکیم رافرا گرفته است و تمام سنگ نبشته ها و نقوش برجسته بنای سابق عیناً در محلهای شایسته نصب گردیده است .

محوطه باغ اهرسو پنجاه متر توسعه یافته بیش از دو برابر باغ پیشین گردید ضمناً ساختمانهای لازم جهت کتابخانه و موزه و مهمانسرا و آسایشگاه برای زیارت کنندگان و شیفتگان فردوسی و دفتر و محل سکونت کارکنان آرامگاه و نیازمندیهای گوناگون چنین مقامی احداث گشت و تندیس سخن سرای نامدار از سنگ يك پارچه تراشیده و در جایگاه مناسب نصب گردید و خیابان پهن مشجر

نمونه تاریخی بر قسمت پائین جبهه جنوبی بیرون بنای
آرامگاه فردوسی بخط نستعلیق :

«از آنجاکه ازادهٔ پاك اعليحضرت اقدس شاهنشاه معظم رضاشاه پهلوی که روزگار پادشاهیش در ازباده همواره بر بلند ساختن نام ایران و ایرانیان است چون حکیم ابوالقاسم فردوسی طوسی بواسطه نظم کتاب شاهنامه، زبان و تاریخ و قومیت ایرانیان رازنده و پاینده نموده است تجلیل و تکریم نام نامی آن بزرگوار منظور نظر بلند شاهانه گردید پس جمعی از پروردگان ذات اقدس همایونی که به پیروی از نیات خردمندان، تشکیل جمعیتی بنام انجمن آثار ملی داده بودند این بنا را بر روی مدفن فردوسی برپا ساختند چون بقرائنی که در دست است میتوان تعیین کرد که در این سنوات از زمان ولادت آن سخن سنج یگانه هزار سال تمام شمسی میگذرد در موقع انجام این بنا که در سال هزار و سیصد و سیزده شمسی هجری روی داد بساط جشن

رفق شاهانه مبروت نیمه شب

بطول بیش از يك كيلومتر از بل کشف رود و کنار بنای تاریخی بقعه غزالی تاباغ آرامگاه ترتیب یافت .

لوحهٔ تاریخی مربوط بوضع کنونی آرامگاه در بدنهٔ تالار بزرگ آنجا و چکامهٔ حاوی تحولات و اقدامات معروض بر دیوار تالار کتابخانه نهاده شد و قسمتی از باروی قدیمی طوس که بر اثر توسعهٔ باغ آرامگاه در داخل آن واقع گردید بنحو شایسته با احداث سایبانی درخور آن محفوظ داشته شد .

همزمان با این اقدامات از يك عده دانشمندان ایرانی و غیر ایرانی نسبت به تهیه و تدوین مقالات و کتب حاوی پژوهشهای تازه مربوط بسرایندهٔ عالیقدر طوس دعوت گردید و بدین ترتیب نشریات تازه‌ای فراهم آمد که تعدادی از آنها چاپ و انتشار یافته و بقیه نیز در دست عمل است .

مجموع مساحت باغ آرامگاه بالغ بر $۵۶۷۵۳/۶۰$ متر مربع و مساحت زیر بنای اصلی آرامگاه ۹۴۵ متر مربع و مساحت زیرساخت‌های دیگر ۲۷۶۶ متر مربع بوده هزینه تمام اقدامات معروض بمیزان $۹۸/۵۸۵/۵۹۶$ ریال رسیده است .
از پیشگاه مبارک شاهانه استدعا مینماید اجازه فرمایند آرامگاه برای زیارت شیفتگان تربت آن بزرگوار و همه علاقه‌مندان افتتاح یابد .

هزار ساله فردوسی گسترده شد و بسیاری از دانشمندان جهان در آن جشن فرخنده شرکت جستند و نفس نفیس اعلیحضرت شاهنشاه پهلوی با حضور خود در جشن و در این مکان، روان تابناک فردوسی را شاد و جور و جفائی را که از طرف ابنای زمان در باره آن حکیم سخن پرور بکار رفته بود جبران فرمودند.

***

نہشتہ تاریخی برد و لوح سنگی بخط نستعلیق کہ قبلابردیوارهای شمالی و جنوبی اطاق پیشین آرامگاه نصب بود و اکنون بردیوار غربی پلکان بزرگ مدخل آرامگاه قرار دارد :

رأف کتابخانه مدرسه لہنہ لم

بنام خداوند بخشنده مهربان

ہر آنکس کہ از مردگان دل بشتست نباشد همان دوستی را درست مده کار کرد نیاکان بیاد مبادا کہ پند من آیدت یاد چو نیکی کند کس تو پاداش کن ممان تا شود رنج نیکان کمین در هنگامیکہ ہزارمین سال ولادت حکیم ابوالقاسم فردوسی طوسی نزدیک میشود دولت و ملت ایران بر آن شدند کہ پیاس شاہکار جاویدانی آن گویند بزرگ بنای رفیعی بر آرامگاه پیکر خاکی او برپا نمایند از آن میان چندین تن از خدمتگزاران ایران بر این کار فرخندہ پیشقدم گشتہ بنام حفظ آثار ملی انجمنی گرد آوردند و از ہیچگونہ کوشش در راہ انجام مقصود مبارک فرو گزار نکردند و جماعتی بسیار از ایرانیان بلند ہمت بلکہ سراسر باشندگان این کشور از کیسہ فتوت خود در این کار فرخندہ یاری کردند، وزارت معارف دولت شاہنشاهی نیز بوظیفہ خویش از مساعدت دریغ ننمودہ تا آنکہ این بنای رفیع و بلند کہ بفراخور عظمت مقام گویند شاہنامہ بس ناچیز و حقیر است ساختہ و پرداختہ گردید پس در مہرماہ ہزار و سیصد و سیزدہ ہجری شمسی در موقعی کہ بیش از یکصد تن از برگزیدگان دانشمندان و خاورشناسان و شاعران جہان در طوس گرد آمدہ بودند در پیشگاہ

اعلیحضرت شاهنشاه رضاشاه پهلوی این بنای یادگار گشایش یافت. اکنون پیاس آن خدمات بی‌ریا نام اعضای انجمن در آن تاریخ در این لوحه ثبت میشود: حسن مستوفی‌الممالک. حسن پیرنیا مشیرالدوله محمدعلی فروغی ذکاءالملک. حسن اسفندیاری حاج محتشم السلطنه. عبدالحسین تیمورتاش سردارمعظم. ابراهیم حکیمی حکیم‌الملک. فیروزمیرزا فیروز نصرت‌الدوله. نظام‌الدین حکمت مشارالدوله. سیدحسن تقی‌زاده. محمدعلی فرزین. علی‌اصغر حکمت وزیر معارف. حسین علا. امان‌الله میرزا جهانبانی. کیخسرو شاهرخ.

***

نбشته روی سنگ مرقد حکیم ابوالقاسم فردوسی بنخط نستعلیق:

بنام خداوند جان و خرد

این مکان فرخنده، آرامگاه استاد گویندگان فارسی زبان و سراینده داستانهای ملی ایران حکیم ابوالقاسم فردوسی طوسی است که سخنان او زنده کننده کشور ایران و مزار او در دل مردم این سرزمین جاویدان است.

تاریخ تولد ۳۲۳ هجری قمری تاریخ وفات ۴۱۱ هجری قمری تاریخ بنای آرامگاه ۱۳۵۳ هجری قمری.

تاسال ۱۳۱۳ شمسی (۲۴۹۳ شاهنشاهی) که جشن هزاره فردوسی شاعر حماسه سرای ایران در آرامگاه آن حکیم درطوس افتتاح شد انجمن آثار ملی فعالیت‌های مفید خود را دنبال میکرد. پس از آن مدت ۱۰ سال بصورت تعطیل درآمد تا اینکه در ۱۲ آذرماه سال ۱۳۲۳ (۲۵۰۳ شاهنشاهی) به فرمان مبارک اعلیحضرت همایون شاهنشاه آریامهر مجدداً این انجمن ۱۸ تشکیل شد و خدمات ارزنده

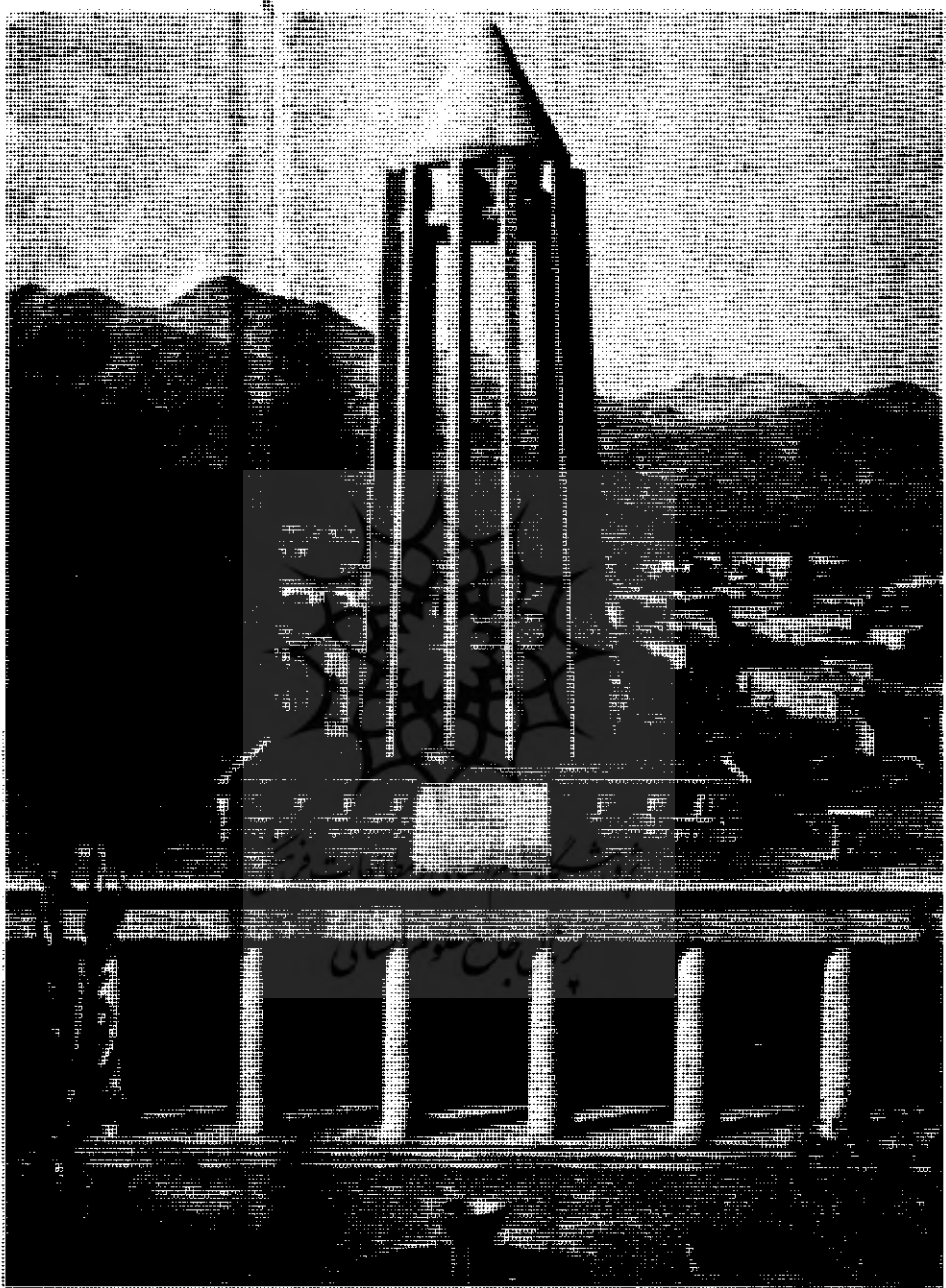
۱۸- اعضای هیئت مدیره انجمن آثار ملی در آن هنگام جنابان آقایان علی هیئت - سید حسن تقی‌زاده - ابراهیم حکیمی (حکیم‌الملک) - دکتر عیسی صدیق

خود را آغاز نمود. از این پس وظیفه انجمن آثار ملی در راه خدمت به کشور بیشتر و حساس تر شد زیرا علاوه بر نشر مقاله و کتاب احداث آرامگاههای مفاخر ملی همچون شعرای نامی و بزرگان علم و ادب و عرفان ایران نیز به عهده این انجمن قرار گرفت. در این موقع انجمن آثار ملی بنا به وظیفه خطیر و مقدسی که دارد در صدد برآمد برای فیلسوف شرق و حکیم بزرگ ابوعلی ابن سینا در همدان آرامگاهی در خور شأن او بسازد و به همین منظور طرح ماکت و نقشه این آرامگاه در خردادماه سال ۲۵۰۴ شاهنشاهی از طرف انجمن آثار ملی به مسابقه گذاشته شد و در تیرماه سال مذکور طرح و ماکت آقای مهندس هوشنگ سیحون برنده اعلام گردید و اجرای ساختمان آرامگاه بوعلی سینا در همدان را به عهده او گذاشتند.

بنای آرامگاه بوعلی سینا در همدان

در سال ۲۵۰۸ شاهنشاهی قرارداد قطعی ساختمان آرامگاه بوعلی سینا بین شرکت ساختمانی کشوری و انجمن آثار ملی با نظارت مهندس سیحون به امضاء رسید و در خردادماه سال ۲۵۰۸ شاهنشاهی ساختمان آرامگاه بوعلی در همدان شروع شد و در سال ۲۵۱۰ شاهنشاهی پایان رسید. مساحت زمین آرامگاه کلاً ۳۰۹۰ متر مربع است که ۱۷۹۲ متر مربع آن زیر بنا رفته و بقیه فضای سبز و حیاط آرامگاه است. در این ساختمان یک کتابخانه زیبا بنام «کتابخانه ابن سینا» ساخته شده که کتابهای مفیدی از بوعلی سینا و درباره بوعلی در آن کتابخانه موجود است. پس از اتمام ساختمان آرامگاه بوعلی سینا انجمن آثار ملی در صدد برآمد که جشن هزارمین سال تولد بوعلی را هر چه باشکوهتر برگزار کند و برای انجام مراسم جشن هزاره

اعلم - تیمسار فرج‌اله آق اولی - علی اصغر حکمت - آندره گدار - حسین علاء
سید باقر کاظمی - تیمسار سپهبد امان‌اله جهانبانی - حسین سمیعی (ادیب السلطنه)
دکتر مهدی آذر (وزیر فرهنگ وقت) - ابوالقاسم نجم‌آبادی (نجم‌الملک) -
اللهیار صالح - دکتر غلامحسین صدیقی بودند.

آرامگاه شیخ‌الرئیس ابوعلی سینا در همدان که توسط انجمن آثار ملی در سال ۲۵۰۸ شاهنشاهی
ساختمان آن شروع و در سال ۲۵۱۰ شاهنشاهی پایان یافت .

بوعلی سینا کمیته‌ای بنام «کمیته ملی هزاره ابن سینا» تشکیل گردید. این کمیته برنامه‌های مفصلی به شرح زیر تهیه دید:

- ۱- نشر جزوه و رساله و مقاله و کتاب ۲- ترتیب نمایشگاه‌های مختلف از عصر زندگی و آثار ابن سینا. ۳- ترتیب سخنرانیهای مختلف درباره ابن سینا. ۴- تهیه نمایشنامه‌ای از زندگی بوعلی سینا. ۵- ترتیب گردشهای دستجمعی در برخی از شهرهای ایران که ابن سینا در آن شهرها زندگی کرده است.
- ۶- کمیته ملی هزاره ابن سینا روز ۱۲ مهر ماه سال ۱۳۳۱ خورشیدی (۲۵۱۱ شاهنشاهی) هفته فاصله روزهای ۲۳ و ۲۹ مهر ماه را بنام «هفته ابن سینا» اعلام نمود و مقدمات اجرای مراسم جشن هزارمین سال تولد ابن سینا را در این هفته در تهران و همدان فراهم کرد. عده‌ای از اعضای کمیته ملی هزاره ابن سینا در پایان هفته ابن سینا به همدان مسافرت کردند و مجلس سخنرانی در آرامگاه بوعلی ترتیب دادند و در حضور عده کثیری لوحه مرمری بیادگار، در آرامگاه ابن سینا نصب کردند. به پیشنهاد و تشویق «کمیته ملی هزاره ابن سینا» کلیه وزارت خانه‌ها اقدامات مفید و مؤثری در این زمینه به شرح زیر انجام دادند:

وزارت کشور طی بخشنامه‌ای به عموم استانداران و فرمانداران اعلام کرد که به مناسبت برگزاری جشن هزارمین سال ولادت بوعلی سینا دانش دوستان و دانشمندان حوزه خود را تشویق کنند تا هرچه اطلاعات مفیدی که درباره بوعلی و نسخه‌های خطی از تالیفات ابن سینا سراغ دارند به اداره انتشارات و زرات کشور بفرستند و کتب و رساله‌های خطی و چاپی شیخ الرئیس بوعلی ابن سینا و یا ترجمه آنها را در هر جا که هست به کتابخانه ابن سینا در همدان اهدا نمایند.

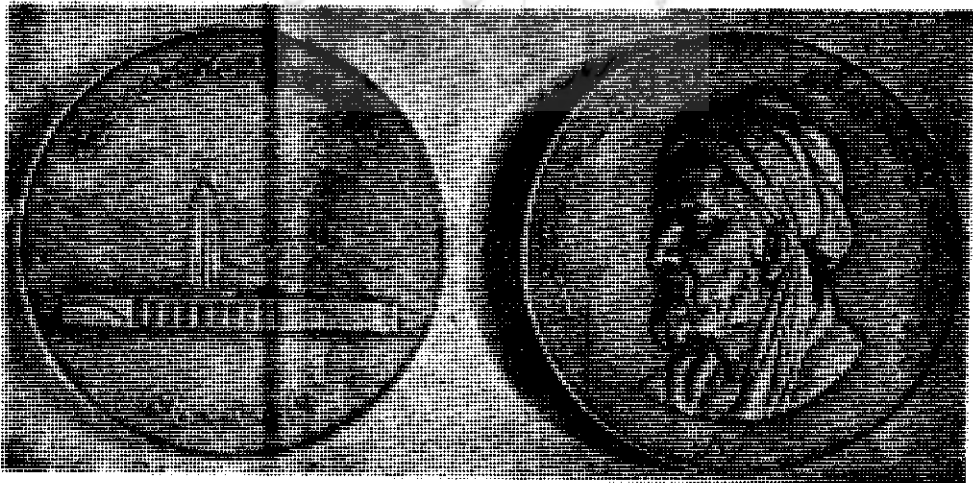
وزارت پست و تلگراف ۵ دوره از تمبرهای یادگاری بمناسبت برگزاری مراسم جشن هزاره بوعلی سینا در همدان منتشر کرد و این فیلسوف را به هموطنان شناساند.

وزارت فرهنگ سابق پیشقدم در اجرای کلیه طرح‌های مربوط به جشن هزاره بوعلی گردید.

وزارت امور خارجه در گردآوری کتاب برای کتابخانه ابن سینا در همدان از کلیه کشورهای دنیا و نشر اعلانات مربوط به مساعدت‌ها و راهنمایی‌های دیگر در حدود امکانات با انجمن آثار ملی همکاری صمیمانه داشت.

سازمان برنامه جهت پذیرائی از دانشمندان ایران‌شناس شرکت کننده در جشن هزاره بوعلی سینا هتلی بنام «هتل بوعلی» در همدان ساخت و یک فرودگاه هواپیما نیز در این شهر ایجاد کرد. وزارت راه بین راه تهران - همدان را مرمت کرد که مسافرت اعضای کنگره به سهولت انجام گیرد.

«کمیته ملی هزاره ابن سینا» اقدام به ضرب یک مدال یادگاری نفیس بنام مدال ابن سینا بساعکس ابن سینا و آرامگاه او نمود که به هنگام تشکیل کنگره ابن سینا بشرکت کنندگان اهدا شد. با اقدامات مفیدی که در کشور صورت گرفت بالاخره کنگره و جشن هزارمین سال تولد بوعلی سینا از روز اول تا دهم اردی بهشت ماه سال ۲۵۱۳ شاهنشاهی در تهران و همدان برگزار گردید.

سمت راست : روی مدال ابن سینا - سمت چپ : پشت مدال ابن سینا

مراسم برگزاری جشن هزارمین سال ولادت بوعلی سینا

روز چهارشنبه اول اردیبهشت ماه سال ۲۵۱۳ شاهنشاهی در تالار ابن سینا دانشکده پزشکی دانشگاه تهران خطابه افتتاحیه و پیام شاهنشاه آریامهر توسط نخست وزیر وقت تیمسار سپهبد فضل‌الله زاهدی خوانده شد و سپس آقای دکتر جهان‌شاه صالح وزیر بهداشتی و رئیس دانشکده پزشکی دانشگاه تهران به مدعوین شرکت کننده خیرمقدم گفت و شادروان حسین علا رئیس انجمن آثار ملی بیاناتی ایراد کرد و آقای جعفری وزیر فرهنگ وقت نیز خطابه‌ای خواند و پس از آن نمایندگان کشورهای مصر - هند - پاکستان - ترکیه - اتحاد جماهیر شوروی - ایالات متحده آمریکا و یونسکو بیاناتی ایراد کردند. در این نشست جناب آقای علی اصغر حکمت به ریاست و دکتر مدکور نماینده مصر به نیابت ریاست و دکتر ذبیح‌اله صفا به دبیری کنگره ابن سینا برگزیده شدند.

سخنرانیها همه روزه در تالار ابن سینای دانشکده پزشکی دانشگاه تهران ادامه داشت و روز پنجشنبه نهم اردیبهشت ماه ۲۵۱۳ شاهنشاهی برای شرکت در افتتاح آرامگاه حکیم بزرگ بوعلی سینا دانشمندان و اعضای شرکت کننده در کنگره به همدان مسافرت کردند و ساعت ۹ صبح همان روز شاهنشاه آریامهر آرامگاه ابن سینا را در همدان افتتاح فرمودند. بعد از ظهر روز جمعه دهم اردیبهشت ماه در جلسه اختتامیه کنگره شادروان سید حسن تقی‌زاده از میهمانان شرکت کننده تشکر کرد و نمایندگان شرکت کننده کشورهای آلمان - افغانستان - بلژیک - مصر - اسپانیا و کشورهای متحده آمریکا شمالی - فرانسه - انگلستان - هلند - هندوستان - اندونزی - عراق - ایتالیا - اردن هاشمی - لبنان - نروژ - پاکستان - سوئیس - ترکیه - اتحاد جماهیر شوروی - واتیکان - یوگسلاوی و نماینده یونسکو سخنان کوتاهی گفتند و در خاتمه آقای علی اصغر

حکمت ختم کنگره را اعلام کرد و در این کنگره جمعاً ۷۹ سخنرانی
بزیان‌های مختلف ایراد گردید. ۱۹.

تعداد سخنرانیهائیکه بوسیله نمایندگان کشورهای شرکت کننده در جشن
هزارمین سال تولد بوعلی سینا ایراد گردید :

۲۴ سخنرانی	از کشور شاهنشاهی ایران
۸ سخنرانی	از کشور هند
۷ سخنرانی	از کشور فرانسه
۶ سخنرانی	از کشور عراق
۶ سخنرانی	از کشور اتحاد جماهیر شوروی
۵ سخنرانی	از کشور مصر
۵ سخنرانی	از کشور ترکیه
۳ سخنرانی	از کشور انگلستان
۳ سخنرانی	از کشورهای متحده آمریکا
۲ سخنرانی	از کشور سوریه
۲ سخنرانی	از کشور واتیکان
۱ سخنرانی	از کشور ایتالیا
۱ سخنرانی	از کشور افغانستان
۱ سخنرانی	از کشور پاکستان
۱ سخنرانی	از کشور آلمان
۱ سخنرانی	از کشور لهستان
۱ سخنرانی	از کشور لبنان
۱ سخنرانی	از کشور اردن هاشمی
۱ سخنرانی	از یونسکو

۱۹- سی و هشت سخنرانی مختلف که اعضای شرکت کننده در کنگره ابن سینا ایراد
کرده‌اند بوسیله دکتر ذبیح‌اله صفا در کتابی بنام «جشن نامه ابن سینا» مجلد دوم
شماره ۲۱ از انتشارات انجمن آثار ملی تنظیم شد و در سال ۲۵۱۴ شاهنشاهی
در چاپخانه دانشگاه تهران به چاپ رسید .

تشکیل این کنگره نتایج بزرگی در برداشت و شخصیت واقعی فیلسوف بزرگ بوعلی سینا را کاملاً روشن کرد چنانکه دانشمند بزرگ شوروی پاکتورویف در مورد بوعلی سینا چنین گفت: «این نابغه آفرینشگر مانند متقدمین بزرگ خود (جالینوس) و (ارسطو) در رشته‌های مختلف علوم ریاضی- طبیعی- طب و فلسفه مسلط بود و پیش از صد اثر برشته‌تحریر کشید که بسیاری از آنها مانند کیمیا و معدن‌شناسی و حیوان‌شناسی و جغرافیا و تشریح و وظایف‌الاعضاء انسانی و قف‌مسائل طبیعی و طب شده است» و به قول دکتر محمود نجم‌آبادی «بوعلی سینا يك سیمای متمایز و نابغه‌ای بود که سنت‌های کهنه را شکست و سنت‌های تازه‌ای را پایه‌گذاری کرد. او اولین کسی بود که برای تنظیم نظام فکری مستقلی تلاش نمود. بوعلی به تمامی علوم زمان خویش واقف بود. تخصص اصلی ابن سینا طب است و چهره او به عنوان يك پزشک معجزه‌گر بر دیگر دانشمهای او سایه می‌افکند. کتابهای او و رساله‌هایش بیشمار است و درباره شناخت ابن‌سینا و معرفی او کتب زیادی منتشر شده که همگی حاکی از نبوغ او است»^{۲۰}

بوعلی سینا شعر هم می‌گفت و رباعیات زیادی به او منسوب است که سرشار از ذوق و زیباییست و بر دلها مینشیند و معانی خاصی را بیان میکند. از اشعار ابن‌سینا نمونه‌ای برای یادآوری مهارت او در شعرگفتن ذیلاً آورده میشود:

۲۰- راجع به شرح زندگی ابن‌سینا و آثار علمی او و تشکیل کنگره هزاره ابن سینا استاد محترم دکتر محمود نجم‌آبادی رئیس بخش تاریخی طبی دانشکده بهداشت تهران مطالب مفید و جالب توجهی در چند شماره (از شماره ۱۲۱ تا ۱۷۴) از مجله هنر و مردم نگاشته‌اند که حق مطلب در مورد بوعلی سینا کاملاً ادا شده و نگارنده در این بخش از این مجموعه از مطالب آن بهره‌مند گردیده است و نیز نمونه‌هایی از خط و امضای برخی از دانشمندان شرکت کننده از کشورهای مختلف را که بعنوان یادبودی از کنگره بزرگ هزارمین سال تولد ابن‌سینا نوشته‌اند از این مجله نقل میکند تا مورد استفاده دانش پژوهان قرار گیرد.

دل گرچه در این بادیه بسیار شتافت
 يك موی ندانست ولی موی شکافت
 اندر دل من هزار خورشید بتافت
 آخر به کمال ذره‌ای راه نیافت
 آثار زیادی دربارهٔ شیخ الرئیس ابوعلی سینا در ایران توسط انجمن
 آثار ملی و دانشگاه تهران و سازمانهای وابسته فرهنگی چاپ شده
 است. ۲۱

۲۱- آثار چاپ شده از ابن سینا :

- نام کتابهایی را که دربارهٔ شیخ الرئیس ابوعلی ابن سینا به هنگام برگزاری جشن هزارمین سال تولد او یاپس از آن چاپ شده است فهرستوار یادآور میشود:
- الف) آثار شیخ که توسط انجمن آثار ملی انجام یافته و جزو سلسله انتشارات انجمن میباشد بقرار زیر است :
- ۱- رساله تجلیل از ابن سینا در پنجمین دوره اجلاسیه یونسکو در شهر فلورانس (ایتالیا) به شماره ۹ انتشارات انجمن.
  - ۲- رساله جودیه (منسوب به ابن سینا) به کوشش و تصحیح و تحشیه دکتر محمود نجم‌آبادی به شماره ۱۰ انتشارات انجمن آثار ملی .
  - ۳- رساله نبض ابن سینا به تصحیح استاد سید محمد مشکوة به شماره ۱۱ انتشارات انجمن آثار ملی. این رساله در سال ۱۳۱۷ تحت عنوان «رگ شناسی» هنگام گشایش دبیرستان پهلوی بروجرد نیز به چاپ رسیده است .
  - ۴- رساله منطق دانشنامه علائی به تصحیح استاد فقید دکتر محمد معین و استاد محمد مشکوة به شماره ۱۲ انتشارات انجمن آثار ملی.
  - ۵- طبیعیات دانشنامه علائی به تصحیح استاد سید محمد مشکوة به شماره ۱۳ انتشارات انجمن آثار ملی.
  - ۶- ریاضیات دانش نامه علائی به تصحیح آقای مجتبی مینوی به شماره ۱۴ انتشارات انجمن آثار ملی .
  - ۷- الهیات دانش نامه علائی به تصحیح مرحوم استاد محمد معین به شماره ۱۵ انتشارات انجمن آثار ملی.
  - ۸- رساله نفس به تصحیح شادروان دکتر موسی عمید به شماره ۱۶ انتشارات انجمن آثار ملی .
  - ۹- رساله در حقیقت و کیفیت سلسله موجودات به تصحیح مرحوم دکتر موسی عمید به شماره ۱۷ انتشارات انجمن آثار ملی .

- ۱۰- ترجمه رساله سرگذشت به تصحیح دکتر غلامحسین صدیقی به شماره ۱۸ انتشارات انجمن آثار ملی .
- ۱۱- معراج نامه به کوشش دکتر غلامحسین صدیقی به شماره ۱۹ انتشارات انجمن آثار ملی .
- ۱۲- رساله تشریح الاعضاء به کوشش دکتر غلامحسین صدیقی به شماره ۲۰ انتشارات انجمن آثار ملی .
- ۱۳- رساله قراضه طبیعیات (منسوب به ابن سینا) به تصحیح و تحشیه دکتر غلامحسین صدیقی به شماره ۲۱ انتشارات انجمن آثار ملی .
- ۱۴- ظفرنامه (منسوب به ابن سینا) به تصحیح دکتر غلامحسین صدیقی به شماره ۲۲ انتشارات انجمن آثار ملی .
- ۱۵- رساله کنوزالمغرمین به تصحیح استاد جلال الدین همائی به شماره ۲۳ انجمن آثار ملی .
- ۱۶- رساله «معیارالعقول» و «جرثقیل» به تصحیح استاد جلال الدین همائی به شماره ۲۴ انجمن آثار ملی (این دو رساله در یک مجلد میباشد) .
- ۱۷- رساله «حی بن یقظان ابن سینا» متن عربی با ترجمه و شرح فارسی آن از یکی از معاصران ابن سینا با نضمام ترجمه فرانسوی آن به تصحیح استاد هانری کوربن (Henri Corbin) به شماره ۲۵ انجمن آثار ملی .
- ۱۸- جشن نامه ابن سینا مجلد اول تألیف دکتر ذبیح الله صفا به شماره ۲۶ انتشارات انجمن آثار ملی .
- ۱۹- ترجمه مجلد اول جشن نامه به زبان فرانسوی توسط مرحوم سعید نفیسی به شماره ۲۷ انتشارات انجمن آثار ملی .
- ۲۰- ترجمه اشارات و تنبیهاات شیخ به تصحیح دکتر احسان یارشاطر به شماره ۲۸ انتشارات انجمن آثار ملی .
- ۲۱- پنج رساله فارسی و عربی از ابن سینا به تصحیح دکتر احسان یارشاطر به شماره ۲۹ انتشارات انجمن آثار ملی .
- ۲۲- جشن نامه ابن سینا مجلد دوم (حاوی نطقهای فارسی اعضاء کنگره ابن سینا) به شماره ۳۱ انجمن آثار ملی .
- ۲۳- جشن نامه ابن سینا مجلد سوم (کتاب المهرجان ابن سینا) حاوی نطقهای عربی اعضاء کنگره ابن سینا به شماره ۳۲ انجمن آثار ملی .
- ۲۴- جشن نامه ابن سینا مجلد چهارم شامل خطابه های اعضاء کنگره ابن سینا به زبانهای آلمانی و فرانسوی به شماره ۳۳ انجمن آثار ملی .
- ب) غیر از انتشارات بالا از طرف عده ای از دانشمندان از سال ۱۳۱۵ بعد بمناسبت نزدیکی هزارمین سال ولادت شیخ رسالات و کتب چندی چاپ و نشر گردیده است که به شرح زیر میباشد :

- ۱- منطق و الهیات دانش نامه علائی به تصحیح و با مقدمه احمد خراسانی
تهران سال ۱۳۱۵ شمسی .
- ۲- ترجمه فارسی کتاب الاشارات والتنبیهات به تصحیح و مقدمه مرحوم
سید حسن مشکان طبسی ، تهران سال ۱۳۱۶ شمسی .
- ۳- روانشناسی شیخالرئیس (ترجمه فارسی رساله نفس) به تصحیح و
مقدمه محمود شهابی ، تهران سال ۱۳۱۵ شمسی .
- ۴- روانشناسی یا علم النفس شفا ترجمه اکبردانا سرشت (صیرفی) تهران،
سال ۱۳۱۸ شمسی .
- ۵- ترجمه السماع الطبیعی کتاب شفای شیخ توسط مرحوم محمدعلی فروغی
ذکاء الملک ، تهران سال ۱۳۱۹ شمسی .
- ۶- رساله عشق به تصحیح و مقدمه استاد سید محمد مشکوة ، تهران
۱۳۲۰ شمسی .
- ۷- ترجمه رسالات سرالقدر و فیض الهی و عشق و اسرار الصلوة وتفسیر
سوره مبارکه توحید و معوذتین و کیفیت استجاب دعا و زیارت و رساله تحفه
و رساله ترغیب بردعا توسط مرحوم ضیاءالدین دری .
- ۸- قصیده عینیه با شرح وتفسیر وترجمه منظوم توسط مرحوم محمدعلی
حکیم الهی ، تهران ۱۳۳۱ شمسی .
- ۹- فهرست آثار شیخالرئیس و نسخ آنها توسط دکتر یحیی مهدوی ،
تهران سال ۱۳۳۳ شمسی ، از انتشارات دانشگاه به شماره ۲۰۶ .
- ۱۰- پورسینا مشتمل بر زندگی و روزگار و آثار شیخ توسط مرحوم
سعید نفیسی ، تهران سال ۱۳۳۳ شمسی، از انتشارات کتابفروشی دانش .
- ۱۱- علم النفس ابن سینا به کوشش دکتر علی اکبر سیاسی، تهران ۱۳۳۳
شمسی . از انتشارات دانشگاه تهران به شماره ۲۰۳ .
- ۱۲- عیون الحکمه به کوشش مجتبی مینوی ، تهران ۱۳۳۳ شمسی از
انتشارات دانشگاه تهران .
- ۱۳- مخارج الحروف به کوشش دکتر پرویز نائل خانلری، تهران سال
۱۳۳۳ شمسی ، از انتشارات دانشگاه تهران به شماره ۲۰۷ .
- ۱۴- سرگذشت ابن سینا متن عربی به قلم ابوعبید جوزجانی و ترجمه
شادروان سعید نفیسی ، تهران سال ۱۳۳۳ شمسی .
- ۱۵- کتاب التنبیهات والاشارات توسط محمود شهابی ، سال ۱۳۳۹
شمسی ، انتشارات دانشگاه به شماره ۶۲۳، که ضمن آن کتاب «لباب الاشارات»
فخرالدین رازی نیز میباشد و از طرف مجله دانشکده ادبیات دانشگاه تهران در

شماره چهارم سال اول در تیرماه ۱۳۳۳ شمسی ضمن پنج مقاله به قلم چهارتن از دانشمندان ایرانی و يك تن غير ایرانی انتشار یافته است .
 ۱۶- مجله قاهره هزاره ابوعلی بن سینا این مجله در لاهور (پاکستان) در باره ابوعلی بن سینا چاپ شده است .

ج) در باره شیخ و آثار آن کتب و رسالاتی که انتشار یافته است :
 غير از رسالاتی که در قسمت (الف و ب) نگارش رفت تعداد زیادی جزوه و کتاب و رساله و مجله بنام شیخ چاپ گردیده است :
 ۱- از نخستین رسالاتی که مربوط به شیخ میباشد در سال ۱۳۱۵ از طرف شادروان دکتر قاسم غنی میباشد که در آن علاوه بر شرح حال ، سه جنبه طب و فلسفه و ادب شیخ را بیان داشته است .
 ۲- معراج نامه به کوشش مرحوم دکتر مهدی بیانی .
 ۳- کتاب حکمت بوعلی سینا ، مرحوم شیخ محمد صالح مازندرانی .
 ۴- از طرف کمیسیون ملی یونسکو در ایران نیز در سال ۱۳۲۸ شمسی رساله ای به زبان فرانسوی تحت عنوان :

«Commemoration du Millénair d'Avicenne en IRAN.»

و ایضاً به سال ۱۳۲۹ شمسی رساله دیگری به زبان انگلیسی تحت عنوان: «Avicenna, his Life and Works» که حاوی ترجمه مختصری از احوال ابن سینا و آثار مهم اوست انتشار یافت .
 ۵- از طرف شیروخورشید سرخ ایران در مجله ماهانه شیروخورشید از خرداد ۱۳۳۷ شمسی به بعد مقالاتی به شرح زیر انتشار یافت :
 نظری به عقاید پزشکی ابن سینا به قلم مرحوم دکتر عباس نفیسی .
 پزشکی و فیلسوف بزرگ ایرانی ابوعلی سینا به قلم دکتر ذبیح الله صفا .
 هزاره يك مرد بزرگ به قلم علی اصغر حکمت که به انگلیسی انتشار یافته است .

گذشته از رسالات و جزوه ها و کتابها که در جشن هزاره ابن سینا انتشار یافت از طرف اغلب وزارتخانه های کشور ، به مانند وزارت امور خارجه و وزارت پست و تلگراف و تلفن و وزارت فرهنگ و راه و سازمان برنامه و مردم خیر و دانشمندان و دانش پژوهان نیز کمک هائی شد و هدایا و کتب و امثال آن به آرامگاه شیخ اهدا گردید .

بعلاوه در ایران (چه در تهران و چه در شهرستانها) و در کشورهای خارجه رسالات و انتشارات قابل توجهی از طرف دانشمندان و محققان در باره شیخ چاپ و انتشار یافت .

George G. Cameron
Chairman, International Studies
University of Michigan USA

امضاء خط یادگار پروفیسور ڈرژ کامرون در جشن ہزارہ شیخ

امضاء پروفیسور ڈرژ کامرون

پروفیسر عبدالقادر
C. A. Khan

خط و امضاء پروفیسور ولادیمیر مینورسکی نماینده انگلستان در جشن ہزارہ ابن سینا

پروفیسور عبدالقادر
C. A. Khan

خط و امضاء یادگار پروفیسور عبدالقادر نماینده شوروی در جشن ہزارہ شیخ

پروفیسور ریچارد ایننگہاوزن
Richard A. Innigauzen
Washington (USA)

خط و امضاء یادگار پروفیسور ریچارد ایننگہاوزن نماینده امریکای شمالی در جشن ہزارہ شیخ